RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 100 (XI.)

Dátum: 10.4.1968

OBSAH

Anton HYKISCH (KULTÚRNY ŽIVOT)	MALÁ HRA VINY	str. 2
Milan ŠIMEČKA (KULTÚRNY ŽIVOT)	O ČO VLASTNE IDE	str. 3
Július STRINKA (KULTÚRNY ŽIVOT)	FEDERALIZÁCIA A DEMOKRATIZÁCIA	str. 4
Zora JESENSKÁ (KULTÚRNY ŽIVOT)	PRÁVA OBČANA	str. 6
Pavol BERTA (KULTÚRNY ŽIVOT)	POROZUMTE NÁS, NÁRODY	str. 9
Josef SMRKOVSKÝ	JOSEF SMRKOVSKÝ O MLÁDEŽI	str. 11
Štefan HUBAČ (SMENA)		
Karel HÁJEK (ROĽNÍCKE NOVINY)	KDO UŠTVAL DR. BREŠTANSKÉHO ?	str. 13
Vasil BIĽAK	HODNOŤME SITUÁCIU TRIEZVO	str. 14
M. PLIŠTILOVÁ (PRAVDA)		
Rudolf HOFFMAN (PRAVDA)	HROZIA NÁM "MAĎARSKÉ UDALOSTI"?	str. 15
Dušan KERNÝ (PRAVDA)	ČÍM ODPOVIEME ?	str. 16
Doc.Štefan BRENČIČ	LEN SVOJE SI BRÁNIME	str. 18
A. LOBOTKA (ROĽNÍCKE NOVINY)		
Flóra UČNÍKOVÁ (ĽUD)	NA SLOVÍČKO...	str. 19
JUDr.Ferdiš MĽKVY (PRAVDA(	NESKRESĽUJME PRAVDU	str. 20

Malá hra víny

ANTON HYKISCH

V KŽ č. 12 Miroslav Válek v článku Dve otázky na rozmýšľanie (prebrala ho Smena dňa 26. marca 1968) vysvetľuje za seba motívy, pre ktoré sa angažoval pri tvorbe tzv. Listu skupiny spisovateľov na IV. zjazde čs. spisovateľov v Prahe. V KŽ č. 13 sa ohlásili ďalší podpisovatelia tohto listu.

Keďže Miroslav Válek v spomínanom článku pocítil polemickou vervou moju osobu, budem sa zaoberať predovšetkým jeho argumentmi. Podľa Válka hrám *„s čitateľmi aj s tými kolegami, ktorých sa vec týka, malú nevinnú hru. Hru spočívajúcu v zámene pojmov".*

Kto tu hrá hru a nie nevinnú, môžu posúdiť čitatelia i kolegovia spisovatelia.

* * *

Pôučné sú už i samé reakcie trojice organizátorov Listu. Kým Juraj Špitzer sa dištancuje *(„... možno sa nemal napísať taký list ...")*, Mihálik je tvrdý ako slovenská žula: *„Nevidím nijaké vážnejšie dôvody, pre ktoré by som text Listu nemohol podpísať aj dnes."* Napriek rehabilitácii Literáriek, napriek zrušeniu stranických trestov českým diskutérom na zjazde Mihálik píše: *„Napriek pojanúrovým fikciám a legendám nepovažujem náš IV. zjazd za ružičku po všetkých stránkach absolútne voňavú."*

Predseda SSS Miroslav Válek je najbezstarostnejší. Hravo si kladie otázku *„Čo treba ospravedlňovať?"*

Odpoveď je jasná, iná ani nemohla byť, netreba nič ospravedlňovať. Nezdieľam mienku Miroslava Válka.

Predovšetkým nie je nevinný sám text listu. Jeho úvodné pasáže i partie ku koncu, v ktorých sa sugeruje, že sa zjazd kúpá v ovzduší psychózy, exaltovania, emócií, v ktorých sa predstiera, že „opozícia" nemohla prehovoriť, sú samé o sebe zmesou poloprávd, nedoložených subjektívnych pocitov a majú svoj jasný zámer.

Pretože vyhlásenia sa v priebehu trojdňového zjazdu nevydávajú iba tak pre nič za nič, text nemožno oddeľovať od konkrétnej situácie. A v tej list neboľ vonkoncom nevinnou domúcou úlohou. List skupiny spisovateľov (koncipovali ho Mihálik, Válek a Špitzer) už v nasledujúcich hodinách výdatne poslúžil programistom a zastrašovateľom spisovateľského snemovania. Na zjazde list publikoval Válek v neskoré popoludnie dňa 28. júna 1967 a dobre sa pamätám, ako v ten istý večer vypukol jasot aranžovaný Hendrychom v rozhlase a v televízii. List sa neznaužil (ako sa bránia niektorí jeho iniciátori). List sa jednoducho využil. A s týmto faktom rátali (alebo mali rátať) predsa jeho zostavovatelia. Inak by nemal zmysel. List sa mohol stať nástrojom dezinterpretácie jedine vďaka svojmu textu a situácii, v ktorej ho iniciátori pustili na svetlo sveta.

List podpísalo viacej slovenských ako českých spisovateľov. Koncipovali ho vedúci funkcionári Svázu slovenských spisovateľov. Je zrejmé, že popri prejave Milana Lajčiaka stal sa list hlavným argumentom o rozumných Slovákoch v očiach konzervatívcov. Veď okrem Novomeského (jeho príspevok prečítal Mihálik) a Mojíka, nebolo zo slovenskej strany progresívnych hlasov. Mnohí slovenskí spisovatelia na zjazd vôbec neprišli, iní prišli, ale rátali iba s neslanou nemastnou diskusiou a neboli na vystúpenia pripravení.

29. júna 1967 — na tretí deň rokovania — po mimoriadnej stranickej plenárke, ktorá znamenala vonkajší zásah do predtým schválenej kandidátky ÚV SČSS, viacerí slovenskí spisovatelia pokúšali sa využiť autoritu, akú im list v očiach J. Hendrycha priniesol a prihovárali sa za zmiernenie kárnych opatrení. To im slúži ku cti, rovnako ako neskoršie protesty zobudeného svedomia.

Či im slúžila ku cti aj Hendrychove slová pred plénom zjazdu, že nestrpí, aby sa ďalej takto pokračovalo a zahrnul urážkami Ľudvíka Vaculíka, to nech si domyslí sám čitateľ. Hendrych v záverečnej časti „pätnásteho" vystúpenia povedal:

„Stranícka delegácia sa stotožňuje s vystúpením tých účastníkov zjazdu, ktorí pozdvihli svoj hlas proti pokusom politicky zneužiť zjazd a vytvárať atmosféru proti úsiliu riešiť otázky nastolené v rezolúcii XIII. zjazdu o socialistickej literatúre a vita úsilie všetkých, ktorí sa so všetkou vážnosťou vecne zaoberali rozvojom našej literatúry."

(Protokol IV. zjazdu SČSS)

Čo nasledovalo v najbližších mesiacoch je všeobecne známe. List sa stal jednou zo zbraní nevyberaných útokov proti spisovateľom a intelligencii vôbec.

Do čerta, čo tu treba vlastne ospravedlňovať? Za všetko je vinný J. Hendrych. Pravdaže. Kto iný?

* * *

Miroslav Válek motivuje svoju iniciatívu na spomínanom liste:

a) nesúhlasom s prečítaním listu Solženicyna na našom zjazde,

b) *„v prvý deň zjazdu hovorilo sa na stranickej skupine takmer výlučne o izraelsko-arabskom konflikte, čo podľa môjho názoru nebola otázka tvoriaca jadro problémov, zaujímajúcich zjazd."*

Ad a: Prečo dnes Válek predstiera, že mu išlo „iba" o nevhodnosť prečítania listu Solženicyna a neváha sa tu skrývať za Goldstückerov chrbát? Goldstücker sa v diskusnom príspevku naozaj dištancoval od čítania Solženicynovho listu z procedurálnych dôvodov (nevmešovať sa do vecí jednotlivých spisovateľských svázov), ale nie od jeho obsahu. Keby vyznenie listu koncipovaného Slovákmi bolo ozaj namierené iba proti procedurálnej otázke Solženicynovho listu, bol by Goldstücker spomínaný list podpísal. Miroslavovi Válkovi v nevinnej hre nevychádza iba jeden faktík. Goldstücker spomínaný list totiž nikdy nepodpísal.

Ad b: Podobným pokusom o skrývanie skutočných motívov zostavenia listu je izraelsko-arabský konflikt. Tu nechápem vo Válkovom vysvetlení dve veci:

★ Prečo treba vydávať list na pléne IV. zjazdu, keď sa o izraelsko-arabskom konflikte hovorilo „takmer výlučne na stranickej skupine"? To si mali súdruhovia vybaviť na stranickej skupine.

☆ Prečo treba v mene jednostranného hodnotenia izraelsko-arabského konfliktu hodiť cez palubu vážne úsilie viacerých českých diskutérov na zjazde s nepochybne progresívnymi myšlienkami a požiadavkami? Jedna vec je názor na medzinárodný konflikt na Strednom východe a druhá vec sú otázky, ktoré mali zaujímať aj funkcionárov Svázu slovenských spisovateľov: otázka cenzúry, kontroly moci, ďalšia demokratizácia socialistickej spoločnosti. Veď kto poprie, že inkriminované prejavy boli práve diskusné príspevky Milana Kunderu, Pavla Kohouta, Ivana Klímu, A. J. Liehma a Ľudvíka Vaculíka?

List skupiny spisovateľov z iniciatívy slovenských funkcionárov svojím vyznením sa dištancoval od týchto otázok a nešikovnými formuláciami ich nepriamo označil za politikárenie, strašiť masovou psychózou, prevahou emócií atď. (pozri text listu v KŽ č. 13).

* * *

Myslím si, že skutočnou motivačnou slovenských koncipientov listu lojality neboli dôvody Válkom uvádzané, ale niečo iné. Sprvu obava, ktorá náhlivo, z hodiny na hodinu narastala v paniku, hystériu a strach. Dosvedčuje to nakoniec i dnešné vysvetľovanie Mihálikovo i Špitzerovo. Rozpustila nám sväz, vezmú nám tlačové orgány, rozožerú zjazd. Áno, takto hrozili z aparátu ÚV KSČ a takto v panike tieto chýry rozširovali vedúci slovenskí funkcionári svázu.

Čo je v mojich očiach a v očiach tých, čo nepodpísali, morálnym mínusom, je v očiach podpisovateľov morálnym prínosom. Áno, slovenským spisovateľom nevzali tlačový orgán a nebolo koho trestať. To je nepopierateľne ozajstná zásluha autorov listu.

Nech rozsúdi čas a iní, či je to ozaj zásluha, alebo iba „zásluha".

* * *

„Keďže Anton Hykisch s takou nenútenou skromnosťou kladie otázky v mene spisovateľskej obce a celej slovenskej verejnosti, zaiste dovolí, aby som mu položil jednu otázku aj ja sám za seba: Čo ho kvalifikuje k takému postoju?"

Miroslav Válek dobre vie, že otázky o IV. zjazde som si nevymyslel, ale potrebuje formulovať rečnícku otázku, aby si na ňu mohol odpovedať sám. Hykischa vraj nekvalifikuje nič, lebo na zjazde verejne neprehovoril. Válek si postavil papierového tigra a teraz ho víťazoslávne skolil.

Nemôžem sa zbaviť dojmu, že v pozadí narýchlo nastávaných atráp je prítomnosť nepríjemného faktu, že sa vôbec niekto verejne odvážil opýtať sa predsedu slovenských spisovateľov, čo robil na poslednom zjazde. Válkova reakcia mi nevedomky pripomína istú slovenskú ľudovú príslovie o človeku, ktorý kričí „Chyťte hoľ"

Áno, z tribúny som neprehovoril. Nemal som totiž možnosť pripraviť si diskusný príspevok, lebo do Prahy na zjazd som priletel rovno z trojtýždňovej reportážnej cesty po Kanade, bol som zložený s kuframi v pražskom hoteli. Nemal som ani len možnosť — vďaka vynikajúcim službám našich spojov — dovolať sa telefonicky do Bratislavy a zistiť, čo sa deje a oznámiť vlastnej rodine, že som šťastne došiel. Na rozdiel od vedúcich funkcionárov zväzu nezúčastňoval som sa na prípravách zjazdu a nemal som tušenia, čo sa tam bude robiť.

Miroslav Válek však dobre vie, že v priebehu zjazdu som s ďalšími ľuďmi, ktorí mali podobné názory, urobil dosť, aby sme zastavili ten zahanbujúci mechanizmus strachu a odvrátili vydanie nešťastného listu. Keď sa to vďaka horlivému úsiliu koncipientov listu nepodarilo, odmietali sme list podpísať. (Zo 73 slovenských členov zväzu je na liste 10 podpisov.)

Z tribúny zjazdu som teda neprehovoril a na rozdiel od Miroslava Válka ma to i mrzí. Keby bol mlčal i Miroslav Válek, mohli by sme obaja hrať tú chutnú hru na nevinnosť.

K postoju, aký zaujímam, myslím si, že ma kvalifikuje iba taká zanedbateľná maličkosť, ktorú nijakými floskulami o nevinnej hre a žánrové pojmov nemožno vymazať:

Miroslav Válek ozaj **prehovoril**. Ibaže na **ktorej strane**. Lepšie a obsažnejšie povedané, najprv skoncipoval list, podpísal a iných starostlivo nahováral, aby učinili to isté. Nakoniec z tribúny po prestávke plnej diskusií o Vaculíkovom príspevku, **prečítal** onen list: Ten list, ktorý **som nepodpísal**, ako ho nepodpísalo mnohí iní. Z nesúhlasu.

Miroslav Válek, Vojtech Mihálik a ďalší podpisovatelia, prirodzene, majú právo na iný názor. Nikto im ho neberie. Majú právo dodnes si myslieť, že sa ozvali iba proti čítaniu Solženicynovho listu alebo proti generálovi Dajanovi a ja ich z tejto (podľa mňa naivnej) predstavy na ich vlastnú žiadosť nehodlám viacej vyrušovať.

Nech však ponechajú právo myslieť si niečo iné všetkým tým, čo sa k nim zo Slovenska nepripojili ešte v júni 1967. A tých bolo — ak štatistika protokolu zjazdu neklame — presne 62, vrátane mojej maličkosti. Nepodpísali a práve to ich kvalifikuje, aby sa spýtali tých, čo podpísali. 86 percent na zjazde prítomných slovenských členov zjazdu nemá nič spoločného s taktizujúcim manifestom lojality k zastrašovateľom.

To je cifra, ktorá nie je zanedbateľná ani pre predsedu tejto organizovanej slovenskej spisovateľskej obce.

O čo vlastne ide

Treba privítať skutočnosť, že prof. Hager zo spriateleného kraja na severe porušil starú dojemnú idylu a vyslovil sa otvorene k našej politickej jari. Postaral sa o diplomatickú zápletku, o pikantériu, nad ktorou iste poskočilo srdce zunovaného čitateľa zpravodajstva zo zahraničia. Pokiaľ pamäť siaha, stalo sa po prvý raz, že náš minister zahraničných vecí tlmočil veľvyslancovi spriatelenej krajiny oficiálny protest. Ako je známe, zatiaľ sa tlmočili protesty iba nespriateleným krajinám a to ešte v druhom stupni, po protestoch Sovietskeho zväzu. V každom prípade sa pri tej príležitosti mohli menej politicky vzdelaní občania dozvedieť, že máme aj ministerstvo zahraničných vecí.

Nesúhlasím z tohto dôvodu ani s rezolúciami, ktoré sa prijímali v rozličných vedeckých ústavoch. Načo hneď zahriakovať kritiku, súdruhovia? Treba najprv preskúmať, či prof. Hager myslel svoju kritiku úprimne, konštruktívne, či v jej jadre nenájdeme zrnko pravdy. Poviem priamo, že mne sa už pri rokovaniach komunistických strán v Budapešti páčila nemecká otvorenosť, snaha vzájomne sa kritizovať a nezakrývať názorové rozdiely. Je to oveľa sympatickejšie, ako verejne vyhlasovaný pokrytectvo, ktoré odsúva spory za zatvorené dvere bleskových a tajných schôdzok, kde sa v srdečnej a priateľskej atmosfére vymieňajú názory, na veci ktoré zaujímajú obe strany. Treba jednoducho prejav prof. Hagera prijať ako výraz revolučnej zásadovosti. Treba ho privítať práve u nás, kde toľko chýba presne formulovaná konzervatívna opozícia, potom čo všetci konzervatívci prešli pod zástavy pokroku a demokracie. Prečo sa hneď hnevať, keď konečne máme stanovisko, s ktorým môžme zviesť otvorený názorový súboj, fakt proti faktu, argument proti argumentu, ako sa teraz hovorí. Ak sa u nás už nenájdu ľudia, čo by otvorene bránili svoju predjanuárovú vieru, tým väčšia vďaka patrí súdruhovi zo spriatelenej krajiny, ktorý nám umožní v serióznej diskusii overiť si váhu našich vlastných argumentov.

Tak prosím, dajme sa do toho.

a) Prof. Hager vyhlasuje, že Springerova tlač vyhlasuje, že... pardon, aby sme zasa neubližovali. To o Smrkovskom a nových ústavoch a spisovateľoch, to nevyhlasuje prof. Hager, ale Springerova tlač. Prof. Hager vlastne iba cituje. Poďme ďalej.

b) Prof. Hager vyhlasuje, že centrály západonemeckej propagandy sa odvolávajú na udalosti v Československu a že... ale z toho vlastne vyplýva, že prof. Hager nie je proti udalostiam v Československu, ale proti centrálam západonemeckej propagandy, ktoré sa odvolávajú na... atď. Takže by sme prof. Hagerovi vlastne krivdili. Zásadou správnej polemiky je nevkladať protivníkovi do úst nijaké cudzie výroky, polemizovať iba s tým, čo sám za seba povedal. Hľadajme teda ďalej. Tu je to!

c) Prof. Hager vyhlasuje, že „SED dôveruje československej robotníckej triede, komunistickej strane a zdravým silám československého

ľudu". Možno s tým polemizovať? Nemožno! Polemizovať možno s... s ničím!

Prof. Hager totiž sám nevyhlasuje vôbec nič, on iba upozorňuje na to, že Springerova tlač a centrály západonemeckej propagandy prejavujú také alebo onaké nádeje. A to je všetko. Polemizovať nemožno, iba ak s centrálami západonemeckej propagandy! Ach, aká únava! Zasa nijaký vlastný argument. Iba stará bebelovská fráza, ošúchaná v ideologických bitkách päťdesiatych rokov, obľúbený trom Nikitu Chruščova, otrepaná téza o tom, že si musel spraviť hlúposť, keď ťa nepriateľ chváli. Ideologická úbohosť, ktorá robí z myslenia automat, bezduchý negatívny materiál, reprodukujúci v bielom to, čo je u nepriateľa v čiernom. Tupá logika, podľa ktorej je každý, ktorému zo Západu nenadávajú priam do agentov Kremľa, potenciálnym agentom Kissingerovým.

Radosť zo statočného ideového protivníka sa ukázala byť falošná. S náznakmi, s upravenými súvislosťami na jednej strane a s dobre mierenými poklepkaním po pleci na strane druhej nemožno polemizovať. Z celého prejavu prof. Hagera vanie čosi staré a dobre známe, nepolapiteľná a hladká pretvárka, ktorá iba sama vie veľmi presne, čo ktoré slová znamenajú a o čo vlastne ide. A tak zostáva iba otázka. Má vôbec to, čomu sa hovorí konzervativizmus nejaká sústavu názorov, nejakú platformu? Alebo je to iba zopár ideologických trikov, ktoré zakrývajú prázdnotu a slúžia len na zúfalé zachovanie statu quo, na udržanie skupiny ľudí pri moci?

MILAN ŠIMEČKA

KULTÚRNY ŽIVOT č. 14 – 5. apríla 1968 – str. 1 a 6

Federalizácia a demokratizácia

JÚLIUS STRINKA

S určitými rozpakmi začínam písať túto glosu. Chcem sa totiž zamyslieť nad rozpornosťou faktu, ktorý by som už rád pokladal za istý, ktorý však takým zatiaľ ešte vôbec nie je. Ide o federalizáciu našej republiky. Táto idea je nepochybne jedným z najcennejších plodov doterajšieho demokratického procesu, jej uskutočnenie by bolo nesmiernym výdobytkom nielen z hľadiska slovenského národa, ale aj z hľadiska demokratickej štruktúry celej republiky. V akej miere však možno rátať s definitívnym víťazstvom tejto idey, s jej dôsledným nepolovičatým uskutočnením? Zatiaľ je tu vyhlásenie Slovenskej národnej rady o princípe federácie, vyhlásenie vzácne jednoznačné, žiaľ, súčasne jednostranné. Zodpovední zástupcovia českého národa, a práve tak aj zodpovední celoštátni činitelia a orgány, sa k veci ešte definitívne nevyslovili. Kým sa aj v tejto rovine prejaví pozitívne nevyjasní, nad ideou federalizácie stále visí otáznik. Nie je preto predčasné zamýšľať sa nad rozpornosťou takéhoto ešte dosť chimerického faktu, nebolo by správnejšie vynakladať sily skôr na obhajobu a prebojovávanie tejto idey a nechať bokom otázky, ktoré vec problematizujú a komplikujú?

Takéto myšlienky vyvolávajú u mňa rozpaky, keď sa v tejto glose odhodlávam upozorniť na niektoré negatívne stránky nášho úsilia o federáciu. Nie — vonkoncom nechcem zakríknuť niečo, čo ešte ledva vzklíčilo a čomu treba najsamprv pomáhať k životu. Naopak, nazdávam sa, že treba vynaložiť všetku energiu, aby sa táto dobrá vec podarila, aby čím skôr uzrela svetlo sveta nie iba v ideovej, ale aj vo faktickej podobe. Ale — tak sa mi vidí — práve v záujme tohto faktického víťazstva idey federácie je, aby sme sa sebakriticky podívali na seba, aby sme realisticky posúdili svoju pripravenosť a dopomohli ku kryštalizácii a uplatneniu tých síl v našom národe, ktoré vo federatívnom modeli budú schopné naozaj zodpovedne vziať veci národa do svojich rúk a dajú mu účinnú záruku prosperity a progresívneho, demokratického vývoja.

Bolo by teda osudovým omylom, keby sme federáciu oddeľovali od demokratizácie, keby sme v nej videli nejaký samoúčel, ktorého dosiahnutie samo osebe vyrieši problémy národa a zabezpečí mu nehatený vývin. Áno, forma federácie je nevyhnutnou podmienkou, aby sa mohla náležite rozvinúť subjektivita národa, aby sa národ ako svojbytné spoločenstvo mohol plne uplatniť a realizovať. Ale pre spôsob a efektívnosť tejto sebarealizácie vonkoncom nie je ľahostajné, kto vytvára, kto formuluje, kto tlmočí jeho subjektivitu: či jeho praví, demokraticky vyzdvihnutí a o dôveru ľudí sa opierajúci zástupcovia — alebo akísi tatarkovskí Figurovia, vyselektovaní bohvieakým a dosadení a vycvičení predovšetkým na výkon politickej inšpekcie.

Nazdávam sa, že práve z hľadiska dobrej prípravy pre vstup do federatívneho modelu je neobyčajne závažné, aby sa náš národ na všetkých stupňoch riadenia svojich vecí energicky zbavil takýchto politických gymnastov. Nazdávam sa, že by bolo veľmi nebezpečné dať sa oslepiť vidinou federácie a pritom nevidieť, že nielen pre úspešný štart do federácie, ale napokon aj pre to, aby sa federácia naozaj stala skutočnosťou, je v kľúčovom zmysle významné, aby sa aj na Slovensku oveľa intenzívnejšie a energickejšie rozvinul proces demokratizácie, proces preskupenia a výmeny kádrov z hľadiska ich morálnopolitickej dôveryhodnosti, z hľadiska ich skutočnej ľudskej, morálnej a intelektuálnej hodnoty.

Nie je to azda kuvičí hlas — teraz, keď treba sústrediť všetky sily na prebojovanie toho pre národ hlavného — volať po nejakej vnútornej diferenciácii, po polarizácii síl vo vnútri národa, po akejsi demokratizácii?

Aj takto sa dá na to dívať. Jednako si však myslím, že federalizácia bez demokratizácie by bola silne ochudobnená. Podľa mojej mienky je veľmi znepokojujúce, že sme u nás pomerne málo dokázali nalomiť široké súručenstvo držiteľov moci, že napríklad na okresných stranických konferenciách nedošlo k oveľa väčšej výmene zdiskreditovaných kádrov. Vari aparát na Slovensku v podstate v tom zložení, v akom sa budoval za Novotného éry, je celkom bezúhonný, vari sa nedopúšťal nijakých prehmatov a svojvôle a nebol nijakou brzdou pokroku, keď sme mu tak ľahko dali rozhrešenie?

Bolo by, prirodzene, proti humanistickému zmyslu demokratizácie usilovať sa o akési vybavovanie účtov, o sekernícky prístup k ľuďom. Bolo by nespravodlivé nevidieť, že aj spoločenská vrstva nositeľov a vykonávateľov moci bola vnútorne diferencovaná, že popri jednotlivcoch, vyznačujúcich sa výraznou diktátorskou mentalitou, bola tu nielen veľká skupina funkcionárov, ktorí boli v podstate sami obeťou alebo slepým nástrojom nedemokratických metód a systému, ale aj mnoho takých, ktorým samým sa priečil existujúci systém, ktorí sami iniciatívne proti nemu vystupovali a usilovali sa o jeho zmenu. Takíto politickí pracovníci si zaslúžia nielen dôveru, ale aj aktívnu podporu.

To však nijako neznamená, že by v dnešnom demokratizačnom procese nemal byť znovu každý podrobený demokratickej previerke verejnosti, že by sa mu až na základe takejto previerky nemal vysloviť morálno-politický kredit. Chcem byť celkom konkrétny a uvediem niektoré príklady.

Zdá sa mi, že e jedným z paradoxných výsledkov nášho demokratizačného procesu, ak niekdajší vedúci ideologického oddelenia ÚV KSS Michal Pecho bez toho, aby sa náležite ospravedlnil našej kultúrnej obci za svoje nedávne autoritárske a cenzorské praktiky, teraz ešte z vyššieho stupienka moci uštedruje publiku svoj pokrokársky ostrovtip. Nevylučujem možnosť úprimnej ľudskej premeny, nazdávam sa však, že takáto premena by vyzerala oveľa dôveryhodnejšie, keby bola sprevádzaná úprimnou sebakritikou pred tvárou verejnosti.

Veľmi deprimujúco pôsobia na mňa televízne vystúpenia poverenika školstva Mateja Lúčana. Azda nijaká iná oblasť našej spoločnosti nie je tak zanešvárená ako školstvo. Je tragické, je symptómom hlbokého poníženia, do ktorého sa podarilo priviesť učiteľský stav, že práve učiteľa, ktorí boli odjakživa duchovným kvasom našej spoločnosti, aj dnes tak zakríknuto mlčia. Poverenik Lúčan by sa mal dnes vysloviť skôr k tomu, aký je podiel jeho viny na tomto úseku, do ktorého už mnoho rokov z rozličných postov zasahuje alebo v ňom priamo úraduje — a nie vtipkovať a rozdávať žoviálne úsmevy na zhromaždeniach mládeže. Takých hrdinov dnes mládež nepotrebuje.

No dosť už príkladov. Prirodzene, bolo by možné uviesť veľa ďalších mien, ale nie o to tu ide. Áno, ide aj o osoby, o desiatky a stovky ďalších, ktorí by sa, v týchto dňoch a týždňoch mali preveriť pred tvárou národa — tak ako sa pred tvárou českého národa preverujú jeho vedúci predstavitelia. Ale predovšetkým ide o niečo iné: o prebudenie samého národa, o to, aby si on sám uvedomil dnešnú historickú príležitosť, obrovskú šancu, ktorá sa mu naskytuje. Ide o to, aby do federácie vstúpil pripravený a zocelený, aby sa v ňom stmelili skutočne dynamické demokratické a socialistické sily a aby si tieto sily vyzdvihli svojich pravých predstaviteľov.

Nebolo by napríklad správne, aby sa už konečne skončila rozpačitosť okolo návratu súdruha Gustáva Husáka do vedúcej politickej funkcie na Slovensku, aby sa tento jeho návrat zabezpečil hoci aj mimoriadnymi formami, akými bol súdruh Husák na začiatku päťdesiatych rokov z politického života vylúčený? Nebolo by správne, aby napríklad súdruha Michala Sabolčíka, ktorý bol podobne ako súdruh Chudík známy svojou servilnosťou voči súdruhovi Novotnému, nahradil v jeho funkcii tajomníka ÚV KSS pre ekonomický úsek niektorý náš popredný ekonóm, napríklad súdruh Pavlenda alebo súdruh Kočtúch? Nebolo by správne, aby napríklad súdruha Františka Dvorského, vedúceho tajomníka Západoslovenského krajského výboru KSS, ktorý ochotne pristúpil v každej perzekučnej kampani a ktorý aj dnešné demokratizačné úsilie kvalifikuje ako tlak ulice, nahradil taký osvedčený a zásadový stranícky pracovník, akým je napríklad vedúci tajomník Okresného výboru KSS v Trenčíne súdruh Július Turček?

Prirodzene, všetko to sú iba typy autora tejto glosy a s nikým zo spomínaných som ich nekonzultoval. Nech mi menovaní odpustia moju trúfalosť — ide mi naozaj iba o príklady. No celkom vážne sa nazdávam, že asi takto by mal vyzerať náš demokratizačný proces, naša príprava na vstup do federácie. A to nielen na úrovni centrálnych alebo krajských orgánov, ale i na každej nižšej úrovni. Pretože aj od každého závodu a obce bude veľa závisieť, ako sa zhostíme zodpovednosti, ktorá vo federácii dolahne výslovne iba na naše plecia, na naše schopnosti a pripravenosť.

Federalizácia a demokratizácia sú dve stránky toho istého procesu. Naša budúca federatívna republika bude môcť prosperovať len na základe víťazstva a zväzku progresívnych síl obidvoch našich národov, tak českého, ako aj slovenského národa.

JÚLIUS STRINKA

KULTÚRNY ŽIVOT č. 14 - 5. apríla 1968 - str. 1 a 8

Práva občana

ZORA JESENSKÁ

Prepáčte — budem hovoriť o demokracii!

Dvadsať rokov sme o nej smeli hovoriť a písať iba frázy. Aj dnes by iste mnohým bolo najmilšie, keby vznikol nový súbor fráz okolo slova demokratizácia. Je dôležité, aby sme sa nedali znova obalamutiť ľuďmi, ktorí by nás chceli uspať nejakou mierne zlepšenou a trocha príjateľnejšou podobou starého klamu, nejakou tou zdokonalenou lždemokraciou. Preto nám musí byť jasné, čo to vlastne je — demokracia.

Obyčajne sa myslí, že znamená vládu väčšiny nad menšinou. To je len polovica pravdy. Iste niet demokracie tam, kde vládne menšina. No nemýľme sa — niet jej ani tam, kde vláda väčšiny je neobmedzená.

Vždy a všade, za každých okolností demokracia musí znamenať aj ochranu slabších pred silnejšími, ochranu tých, ktorí práve nie sú pri moci, pred svojvôľou vládnúcich, čiže, nepresne povedané, ochranu menšín. To neznamená iba menšín národnostných, triednych a podobne. Každý z nás môže v niečom patriť k väčšine a v niečom inom k menšine. A vždy len ten v niečom slabší je oprávnený povedať, či u nás je či nie je demokracia.

Česi nemôžu rozsúdiť, či u nás bola správne vyriešená slovenská otázka, na to sa treba spýtať Slovákov. Ani Česi nemôžu sami povedať, či sú v Čechách zabezpečené práva nemeckej menšiny, ktorá u nás podľa ústavy vôbec neexistuje, na to sa treba opýtať tých teoreticky neexistujúcich Nemcov. Práve tak v budúcej federácii Slováci nebudú môcť sami posúdiť, či oni na svojom území zabezpečili všetky náležité práva maďarskej a ukrajinskej menšine. Členovia komunistickej strany nemajú čo dávať vyhlásenia o tom, že takzvaní bezpartajní majú rovnaké práva a rovnaký prístup ku všetkým funkciám občianskeho života, o tom nech hovoria tí takzvaní nečlenovia strany. Ateisti nech nikoho nepresvedčajú, že u nás je plná sloboda náboženského vyznania, o tom môžu podať svedectvo iba veriaci. Takzvaní árijci nemôžu vyhlasovať, že u nás už niet antisemitizmu, na to sa treba opýtať občanov takzvaného židovského pôvodu. Robotníci nemôžu ubezpečovať, že vzťah k inteligencii u nás bol a je výborný, práve tak ako ich predstavitelia nie sú povolaní presvedčať, že vynikajúco funguje zväzok s roľníctvom — to musia posúdiť príslušníci inteligencie a roľníctva. Staršia generácia nech nerobí arbitra v otázke, či mládež u nás má či nemá náležité životné možnosti, o tom si vypočujme mládež. A tak ďalej, do všetkých dôsledkov.

Ochrana tých slabších — to bolo zmyslom demokracie od začiatku novoveku, azda odvtedy, ako po reformácii králi a kniežatá dovolili vo svojich državách vyznávať aj inú vieru než svoju, aj vieru menšiny. Ochranu slabších pokladal za zmysel demokracie aj Karol Marx. V robotníckej triede videl najväčšiu z nerovnoprávnych menšín. Preto myslel, že najskôr táto menšina, keď sa zjednotí, môže vybojovať zároveň so svojím zrovnoprávnením aj rovnoprávnosť pre všetkých. Nepredstavoval si to tak, že po feudalizme, kde privilegovanou vrstvou bola šľachta, a po kapitalizme, kde privilegované sú zámožné vrstvy, socializmus má zabezpečiť privilégiá robotníctvu a byrokratickému aparátu. Marx nikdy nehlásal triedny rasizmus, nadradenosť jedných nad druhými, ale slobodu všetkých. Inak by ho dnes nikto nezaradoval medzi veľkých európskych humanistov. Bez slobody každého jednotlivca, napísal Marx, nemožno hovoriť o slobodnej spoločnosti.

Lenže v socializme, aký sme mali doteraz, nikdy sa mocnejší nespýtali tých slabších, tých, čo nie sú pri moci, ako sa im žije, či sú spokojní so životnými podmienkami, aké sa im vytvorili. A kto vlastne vládol?

Teoreticky robotnícka trieda a komunistická strana. Trochu o tom pochybujeme. Keby bola vládla robotnícka trieda, najaktívnejšou; najvýbojnejšou organizáciou by u nás boli bývali odbory. Vieme, že ich nedávno bolo treba zobudiť z letargie. Robotnícka trieda nevládla, len sa to hovorilo. A členstvo komunistickej strany bolo pasívne, pretože bezmocné — aj to sa už priznalo. Že nevládla vláda, to sme nedávno

počuli z úst najpovolanejších, z úst ministerského predsedu. No v každom prípade sa hovorilo, že tí, čo vládnu, vládnu v záujme ľudu. Nepochybujem, že mnohí podľa toho konali a nechcem popierať nič, čo sa v záujme ľudu naozaj u nás urobilo. Ale čo konkrétne sa urobilo — na to sme odpoveď nikdy nepočuli od ovládaných, od jednotlivých skupín, od tých v niečom slabších, čo mali byť chránení pred hegemóniou takej či onakej väčšiny, pred nátlakom neobmedzenej moci. O tom vždy hovorili iba tí, čo vládli. A tak osoby sa síce menili, ale dvadsať rokov sme počuli vždy len jedno: že tí, čo vládnu, vládnu výborne a preto všetci musia byť s nimi spokojní, ba ako poddaní dobrotivému pánovi majú im byť aj vďační. Oni vždy všetko robili dobre, iba niekto iný tam dolu to zle aplikoval, oni všetko predvídali, iba ten ľud tam dolu nedodržal nejaké uznesenie, oni to vyriešili správne, iba nejakí funkcionári a iné zodpovedné osoby nesplnili ich smernice a direktívy. S vládnúcimi bolo dvadsať rokov všetko v poriadku, iba s ľudom, s jednotlivými zložkami ľudu všetko v poriadku nebolo. Ako ilegálne napísal v päťdesiatych rokoch istý nie náš básnik: Nemala by vláda rozpustiť ľud a zvoliť si iný?

Bol zvrchovaný čas, že už prestali únavné monológy nekonečnej samochvály a začali hovoriť aj tí, nad ktorými sa vládlo, ktorí v tom či onom doteraz boli a sú slabšou stránkou. Že už nehovorí len akýsi abstraktný ľud, ale začínajú sa ozývať záujmové skupiny, rozličné vrstvy, občania tohto štátu. Spoločenskovedný odborník by akiste začal reč o premene spoločenskej štruktúry z iného konca. Možno sa niekomu bude zdať nepodstatné, aj smiešne, čo teraz poviem. Ale myslím si, že demokracia nevyhnutne vyžaduje najrozličnejšie, mnohé a mnohoraké združenia a spolky a svázy, združovanie a spoločovanie sa na najrozličnejšom, slobodne zvolenom, spontánnom základe, tak, aby všetky organické záujmy spoločnosti mali svoju prirodzenú reprezentáciu, boli niekým zastúpené a mali aj svoj hlas, nikým nedirigovaný. Vo februári 1948 sme v mene revolúcie a jednoty a akcieschopnosti popretŕhali a zatrhli najrozličnejšie organické zväzky, záujmové združenia a skupiny, ktoré v normálnej spoločnosti existujú a ustavične sa spontánne vytvárajú, prípadne prirodzenou cestou zanikajú. Preto ma ako prvé lastovičky potešili správy z pražského rozhlasu, že sa tam bez predbežného vrchnostenského dovolenia, zakladá samostatná organizácia vysokoškolákov a obnovuje junák — bývalý Skaut. U nás takou lastovičkou je i správa o zakladaní klubu priateľov Matice slovenskej, čo sú akiste jej bývalí členovia, svojho času násilne rozpustení. Vidím v tom dôkaz, že sa spoločnosť z umŕtvenia preberá do života. Možno niekto v tom vidí iba trieštenie a krok späť. Ale varí sa v tomto prípade a v mnohých iných, ktorých dúfam ešte budeme svedkami, varí sa tu trieští skutočná, organická, živá jednota? Alebo len pseudojednota, vrchnostensky naorganizovaná a len-len že nie policajne prikázaná? U nás bola všade skôr jednota v úvodzovkách, vytvorená a udržiavaná umele, aby sa verejne mohlo prejaviť iba to, čo mocou vládnúci vopred schválili, aby mohli ľahšie a prehľadnejšie všetko dirigovať.

Najprv, myslím si, musíme znova vytvoriť organickú spoločnosť, až potom hľadať, čo jednotlivé skupiny spája.

Medzi tie najrozličnejšie združenia a spolky a svázy a organizácie patrila pravdaže aj politické strany. My sme síce dvadsať rokov hovorili, že máme u nás systém niekoľkých politických strán, ale koho oklamal tento klam? Veď sme ich vopred zbavili členstva, programu a vôbec všetkého, čo tvorí politickú stranu, a každý vedel, že sú iba takou cirkôlkou na potemkinovskej fasáde našej demokracie. Najmä na Slovensku sme z nich urobili akési atrapy, trápne skupinky delegátov, ktoré pri najrozličnejších príležitostiach komunistickú stranu pozdravovali a ubezpečovali o svojej plnej podpore, hoci ju nemohli podporiť vonkoncom ničím, veď za nimi nikto nestál.

O tejto otázke sa nechcem šíriť, len povedať, že nevieme, prečo by socializmus bol nezlučiteľný so skutočnou existenciou niekoľkých politických strán, prirodzene, stojacich na pôde socializmu a Národného frontu. Ale to je iste vec času, ďalšieho vývinu. Dnes je najdôležitejšie, ako komunistická strana novo sformuluje, novo skoncipuje *svoju* vedúcu úlohu v zmenenej politickej štruktúre našej krajiny.

[K tomuto miestu ešte poznámku: — U nás nikto nepochyboval že komunistická strana si v celom dnešnom obrodnom procese ponecháva svoje vedúce postavenie, že to je mimo diskusie. Tým väčmi ma prekvapilo, tak ako aj iných, keď sa obavy o jej vedúcu úlohu ozvali v iných socialistických krajinách. Ohlas, aký u nás vyvolal prejav Kurta Hagera v Nemeckej demokratickej republike, je dostatočne známy. V ten istý deň sa nad vývinom u nás zamyslel v maďarskom rozhlase a televízii aj významný predstaviteľ maďarskej strany. Objavil nielen — citujem — „snahy anarchistického charakteru" — o ktorých sme my nevedeli, ale nás aj vyzval do boja — citujem — „proti nacionalistickým pravicovým silám, idealizujúcim buržoáznu republiku". Nuž, kedy sa prvá republika idealizuje alebo kedy sa, povedzme, len vzdáva Masarykovi a Štefánikovi česť aká im patrí, to posúdiť hádam najlepšie vieme my sami. Tak ako aj hľadanie našej československej podoby socializmu, ktorá by napĺňala naše predstavy slobody a spravodlivosti — je azda tiež výlučne vecou nás, obyvateľov Československa. Ísteže, my, ktorí sme za slobodu prejavu, nemôžeme nikomu zakazovať, aby vyslovil svoj názor na vývin u nás. Lenže nepamätám sa, že by sa povedzme v Nemeckej demokratickej republike boli vyslovovali obavy nad tým, ako sa u nás po roku 1956 nerevidoval ani jediný politický proces, alebo nad tým, že sa za vlády Antonína Novotného hromadili krízové javy. Vtedy by ma takéto varovné hlasy boli potešili. No ak sa obavy o náš vývin začínajú vyslovovať bezprostredne po abdikácii Antonína Novotného, môže to byť náhoda, ale nemožno sa čudovať, ak to v nás vyvoláva aj nechápavý údiv.]

Dnes teda je najdôležitejšie, ako komunistická strana novo skoncipuje svoju vedúcu úlohu.

Dostať sa vládlo jej menom a menom ľudu, a predsa: Nikto sa ani ľudu, ani členov komunistickej strany neopýtal, či vydať vedúce osobnosti tohto štátu dvom zmocnencom Lavrentija Berija, aby oni rozhodli, kto bude zavretý a kto ostane zatlačený na slobode, proti komu sa zorganizuje proces a za čo na ňom bude odsúdený, koho popravia a komu sa milostivo dovolí ostať nažive. Nikto sa slovenského národa neopýtal, či privoľuje zrušiť košickú dohodu. Nikto sa neopýtal roľníkov, či súhlasia s podcenením svojej práce. Nikto sa neopýtal spisovateľov a novinárov, či zaviesť cenzúru na potlačovanie slobody prejavu. Nikto sa neopýtal občanov, či zaviesť alebo nezaviesť nad nimi nadvládu policajnej a byrokratickej svojvôle.

No nejde len o tieto veci, ohľadupine nazývané deformáciami, ktoré by neboli mohli rozožierať náš organizmus ako rakovina, keby tu bola bývala demokracia. Ide o niečo pod-

statnejšie, čo bolo zlé samo osebe a nad čím som sa — ako člen komunistickej strany — nezamýšľal až v týchto dňoch.

V lete 1963 vyšla rezolúcia Ústredného výboru KSČ o revízii niektorých politických procesov. Ohromili ma vtedy niektoré isté čudné nedôslednosti, ale aj niektoré pasáže rezolúcie a niektoré vyhlásenia vedúcich predstaviteľov strany. Zarážalo ma, ako tvrdo, až hrozivo sa zdôrazňovalo, že Ústredný výbor KSČ — citujem — „v skutočnosti sám, z vlastnej iniciatívy... toto rozprúdil a riešil", a to „bez zovňajšieho nátlaku" a nie „na naliehanie rozličných skupiniek", rozumej: radových členov strany alebo nedajbože bezpartajných. Pritom bolo známe, že iniciatíva bola vtedy vyhradená ani nie ústrednému výboru strany, ale výlučne jeho predsedníctvu, čiže asi desiatim ľuďom. A tak o všetkom najzávažnejšom, základnom v tomto štáte faktický rozhodovalo desať alebo azda jedenásť ľudí. A to sa volalo demokracia.

Už vtedy som povedala, že nechápem, ako sa môže najvyšší orgán vládnucej strany priam chváliť tým, že naň nikto nevykonáva nijaký tlak, že nedbá a nechce dbať na nijaké hlasy, že na jeho rozhodovanie nikto z členov strany a vôbec zo štrnástich miliónov občanov nemá nijaký vplyv a nikto si niečo také nesmie ani len myslieť. Bolo to — nevedomky — priznanie, ako ďaleko u nás pokročila degenerácia demokracie.

Spomínam to, aby sme si uvedomili, z akého hlbokého, nulového bodu sa teraz driapeme nahor.

I dnes hovoríme, že iniciatíva vyšla z lona strany, z lona jej Ústredného výboru, a je to pravda. Veď ani nemohla vyjsť odinakiaľ, ak sa niečo malo zmeniť. Ale nikto z predstaviteľov obrodného pohybu na čele strany tentoraz netvrdil, že konal v akejsi pyšnej izolácii, nedbajúc na ničie naliehanie. A po januárovom pléne bol už zrejmý aj vplyv — nebojím sa povedať — celospoločenského hnutia, bol tu aj tlak, a to dokonca z dvoch protikladných strán. Ba tentoraz vedenie strany samo vytvorilo rozličné skupiny z členov a možno aj nečlenov strany, aby mu predložili návrhy a podnety, ako sa má nie udržať abnormálna koncentrácia moci, ale ako sa moc má prerozdeliť na rozličné inštitúcie, parlament, vládu a podobne.

Tým, čo sa zaslúžili o prelom, patrí naše uznanie. Nemali to ľahké a nemajú to ľahké ani teraz. No predsa len, i keď s hlbokým uspokojením, musím povedať: konečne sa stalo to, čo sa dávno malo stať a odčinilo sa to, čo sa nikdy stať nemalo. Čo sa robí dnes, nie je nič iné, ako napĺňanie vlastného programu komunistickej strany, odstraňovanie základnej, prvotnej deformácie, ktorú splodili všetky ďalšie. Začína sa odbúravať absolútny monopol moci.

V posledných mesiacoch som často počúvala, že určité obmedzenie slobôd bolo po Februári nevyhnutné, ako je to nevyhnutné v každej revolúcii, chyba bola len, že obdobie diktatúry trvalo pridlho. Je načase rozlúčiť sa aj s týmto sebaklamom. Áno, každá revolúcia je výnimočným a teda prechodným stavom — lenže u nás sa nijaké slobody nezrušili prechodne, vtedajší stalinský model socializmu, inak povedané policajne byrokratický systém, sa hneď etabloval ako niečo definitívne. Nepovedal: obmedzujem slobody na čas. Povedal: toto je dokonalá sloboda a kto tomu neverí, je nepriateľ československého ľudu.

Demokracia sa u nás nikdy ani nezačala zavádzať a čo máme teraz, sú ešte len jej záblesky, ešte sa nestala základom nášho spoločenského organizmu. Hovorím vedome o demokracii bez prívlastkov, bez prídavných mien. Všade na svete, kde toto slovo má reálny obsah, znamená predovšetkým, že najrozličnejšie skupiny a vrstvy majú a uplatňujú svoj hlas a štát chráni najrozličnejšie záujmy a uvádza ich znova a znova do súladu. Bez toho by zložitý moderný štát asi vôbec ani nemohol dobre fungovať, ako sme sa presvedčili na vlastnej koži. No my akosi nemôžeme odvyknúť od veľkých sľubov a tak i dnes hovoríme, že budeme mať viac slobôd, než ich dávala klasická demokracia. Myslím, že viac ich ani nepotrebujeme. Len nech tie isté slobody máme v podmienkach socializmu, čiže v systéme, kde je odstránené vykorisťovanie a kde niet privilégií vyplývajúcich z vlastnenia majetku.

Konzervatívne sily u nás doma boli už porazené a jednoduchý zvrat nazad už — nateraz — nie je možný. Stojíme dnes už pred novou alternatívou: alebo sa zastavíme na polceste, pri demokratizácii, alebo pôjdeme do konca a nastolíme ozajstnú demokraciu. Iba v tom druhom prípade budeme mať to, čo všetci požadujú — záruky. Záruky iste mnohé a rozličné, ústavné, zákonné, inštitucionálne a iné. No nech by ich bolo kľúčkokoľvek, obratné zoskupenie mocných ich vždy môže oslabiť, obísť, v praxi zmariť. Absolútnymi zárukami môžete byť len vy, ktorí ma počúvate.

Kedysi u nás na všetkých uliciach visel plagát s heslom: Ja som baník, a kto je viac? Baníčka práca je najťažšia, je nebezpečná a baníkov sme vtedy potrebovali. Nechcem sa vysmievať tomuto heslu. Len by sa malo pre dnešné časy obmeniť a znieť takto: Ja som občan, a nikto nesmie byť viac.

Jedinou zárukou budú raz, v ozajstnej demokracii, slobodní občania, vedomí si svojej suverenity, dožadujúci sa svojich práv a slobôd, urputne sa vzpierajúci proti akémukoľvek, hoci najmenšiemu ich porušeniu alebo obmedzeniu, a pritom rešpektujúci práva a slobody ostatných. Občania, s ktorými politici budú musieť hovoriť ako s rovnocennými partnermi, lebo nie iba osud občanov bude závisieť od vôle politika, ale aj naopak. Občania, ktorí budú vedieť byť disciplinovaní a jednotní, keď poznajú, že je to potrebné, ale nedajú si zaklinadlom disciplíny a jednoty znásilniť vlastné svedomie a pevne budú stáť v poznanej pravde. Občania, ktorí nebudú dakovať za to, že sa im vládne, ale budú spoluurčovať, ako majú ich zmocnenci vládnuť.

V tieto záruky verím. Nemáme ich dnes, nebudú ani zajtra. Diktatúra a duch podriadenosti spustošili všetko — iniciatívu, aktivitu, súdne myslenie, občiansku odvahu, vedomie vlastnej svojprávnosti a dospelosti, ba aj zodpovednosti. Jeden čas u nás tuším už ani nebolo občanov. Dnes už občan nie je výnimkou. Aj preto a len preto, že ich počet u nás vzrastal, mohlo byť napokon januárové plénum a všetko, čo prišlo po ňom. A vedomie občanov o práve na vlastnú suverenitu sa bude šíriť a tento proces sa už natrvalo nikomu zdnuka ani zvonku zastaviť nepodarí.

Bratislavská televízia (literárno-dramatické vysielanie) nakrútila tento môj príhovor vo štvrtok dňa 28. marca 1968 ako aktuálnu reláciu s tým, že ho bude vysielať v najbližších dvoch troch dňoch. Po piatich dňoch, v utorok 2. apríla predpoludním mi oznámili, že vedenie televízie ju zaradilo na 2. apríla večer. V ten istý deň popoludní mi zase oznámili zmenu, že príhovor budú celkom iste vysielať v stredu 3. apríla večer. Pretože KŽ vychádza vo štvrtok 4. apríla, dala som redakcii KŽ text príhovoru v dobrej viere, že vedenie bratislavskej televízie tento termín už dodrží. V stredu 3. apríla krátko predpoludním mi televízia oznámila, že sa vysielanie príhovoru zase odkladá. Vtedy text v KŽ bol už nielen vysádzaný, ale aj zalomený a nebolo možné ho nahradiť iným, ak sa nemalo zdržať vydanie čísla. Lutujem túto komplikáciu, ale naozaj som nemohla vedieť, že televízia celý týždeň nebude mať čas na vysielanie aktuálneho príhovoru.

Z. J.

KULTÚRNY ŽIVOT č. 14 - 5. apríla 1968 - str. 3

Ako to bolo s gréckokatolíkmi

Porozumte nás, národy

PAVOL BERTA

Jedného letného dňa roku 1950 vzrušila malú dedinku na dolnom Zemplíne nevšedná udalosť, na ktorú sa nezabudlo dosiaľ. Ba teraz si ju ľudia oživene pripomínajú. Už predtým sa povrávalo, že „ľudia z okresu" chodia prehovárať okolitých gréckokatolíckych farárov, aby prestúpili na pravoslávnu vieru. Spomínalo sa, že ako „odškodné" im núkajú vysoké sumy peňazí. Tých, čo odmietli, sľuby aj „odškodné", začali brať do úst na ďalšie „presvedčovanie". Za veriacimi vtedy nikto neprišiel, aby im vysvetlil, o čo ide; či aj oni chcú prestúpiť na pravoslávie, v čom je podstata veci, prečo sa to robí a najmä prečo sa zaznáva ich hlas, keď doteraz vo voľbách v štyridsiatom šiestom i štyridsiatom ôsmom každému záležalo na hlase voliča.

Za takých okolností si aj v tejto dedinke ľudia povedali, že im títo „veľkí neznámi" z okresu musia povedať, čoho sa ich farár dopustil, keď tak po ňom pasú. Nestalo sa po ich, lebo jedného dňa dvaja neznámi civilní dobromyseľného farára úplne sprisahanecky vylákali do bytu predsedu MNV na konci dediny. A tomu farár nemal dôvod nedôverovať. Farár aj veriaci si boli v jednom istí, že sa ničoho nedopustili a že vec prestupu na inú vieru je vecou ich najvlastnejšou, najosobnejšou, že na to treba predovšetkým ich vlastné a dobrovoľné rozhodnutie. Že sa pri hocakom podobnom rozhodovaní neporušujú zákony republiky. Veď napokon ústava zaručovala slobodu náboženského vyznania. No už zďaleka ich na novú vieru nemôže nikto nútiť a tobôž nie metódami, ktoré začali praktikovať zhora po druhých dedinách východného Slovenska.

Pred domom predsedu MNV stálo osobné auto a pri ňom dvaja žvihači v civile. Dobromyseľný farárko pozdravil a chcel popri nich prejsť do dvora predsedu MNV. Neznámi naňo prekvapeného farára chytili a začali ho hrubo sácať do naštartovaného auta. Bolo im zrejme veľmi naponáhľa, lebo z miesta činu odišli skôr, než sa farár stačil posadiť. A tak ľudia v susednej dedine mohli vidieť, ako na aute odvliekajú nejakú osobu, ktorej nohy sa vlečú po zemi. Až o chvíľu vysvitlo, že to bol gréckokatolícky farár zo Šamudovíc. Rozhorčenie bolo o to väčšie, že sa to udialo surovými a sprisahaneckými metódami, akých sa predtým dávnom dopúšťali benderovci alebo ako mnohí miestni americkáni spomínali, že sa to stávalo len v Chicagu alebo v Detroite. Rozhorčené obyvateľstvo bez ohľadu na náboženskú a politickú príslušnosť zväčšovalo aj to, že sa tomu stalo človekovi, milovanému nielen svojimi veriacimi, ale obľúbenému medzi okolitým obyvateľstvom pre jeho demokratickosť a konfesionálnu konciliantnosť. Za slovenského štátu dával zreteľne najavo, aké to môže byť nebezpečné pre národ, ak niektorí ľahkomyseľní kňazi sa dávajú do služieb kolaborantskej politiky, slúžiacej Nemcom. Svoje demokratické presvedčenie prejavoval všade slovom i skutkom. Môžu to dosvedčiť mnohí jeho spoluobčania židovského pôvodu, a teraz toto. Len preto, že odmietol všetky zvody, aby sa vzdal viery svojich otcov. Mohol by sa z kanca pozrieť do očí svojim veriacim, že to nerobil zo zištných dôvodov, keď ich stále učil základným bodom etiky milovať a poznávať pravdu a byť v svojom presvedčení nepodplatný? Preto aj miestni komunisti, ktorých väčšina sa grupovala práve z jeho veriacich, stáli za ním, lebo im imponoval svojím postojom.

Začala sa uskutočňovať smutne známa tzv. P-akcia, akcia pravoslávnych. Spišské, Šarišské a zemplínske dediny boli vzrušené. Nevedeli pochopiť logiku celého počinu. Prečo sa práve oni majú vzdať viery svojich otcov, keď sa to nežiada od rímskokatolíkov, evanjelikov, kalvínov ani od židov. Že by boli menej spoľahliví politicky a štátoobčiansky? Veď to neobstojí, hovorili si. Takmer celá IV. brigáda Svobodovej armády sa skladal z východniarov a z nich prevažnú väčšinu tvorili podľa náboženstva gréckokatolíci. Nespomínajúc už partizánske brigády Čapajeva, Šukajeva, Vežu a iné skupiny. Partizánske dediny, vypálené, vyvraždené a vyvezené, ako sú Telgárt, Tokajík, Vernár, Šumiac, Poruba pod Vihorlatom, Kusín, atď., tvorili z väčšej časti obyvatelia gréckokatolíci. A treba povedať aj to, že po vojne sa práve títo obyvatelia prihlásili k strane. A dodať aj to, že ich kňazi v najrozhodujúcejšej chvíli držali s ľudom. Neopustili ho. Prečo sa vtedy nedalo na mienku nás, pýtali sa, prečo sa tu niekto v ich mene dopúšťal činov, ktoré hraničili s kultúrnou genocídou, pýtame sa my. Veď sa tu — eufemisticky povedané — necitlivo zasahovalo do najvlastnejšieho presvedčenia človeka podľa stredovekého hesla: „Qulus regio, euis religio" (aký pán, také náboženstvo).

Povedal som, že robotníci a roľníci gréckokatolíckeho vyznania nielenže nemohli trpieť nejakým pocitom kolektívnej štátoobčianskej zaznávanosti alebo menejcennosti, ale naopak, boli hrdí na to, že za novú a sociálne spravodlivejšiu republiku priniesli aj oni svoj čestný diel. Niekoľkokrát to potvrdil pri svojich častých návštevách na východnom Slovensku aj sám terajší prezident Ludvík Svoboda. Teda mohli právom žiadať, aby sa vypočul ich hlas, ktorý, ako som už povedal, sa tak úzkostlivo vyžadoval v iných politických a občianskych okolnostiach.

Ale ani gréckokatolícki kňazi ako celok neboli o nič horší od svojich kolegov iných vyznaní. Príklad šamudovského farára Vasila Nevického nech svedčí ako pars pro toto. Nemôžem zobrať do ochrany každého jednotlivca, ale môžem ich obrániť ako celok, najmä v tom, že majú právo vyznávať vieru svojich otcov. Gréckokatolícki farári mohli si zvoliť medzi celibátom a ženbou. Drvivá väčšina sa ich oženila a mala spravidla veľmi početné rodiny. Tým aj ich sociálne postavenie bolo omnoho horšie, ako dajme tomu ich kolegov katolíckych, odhliadnuc od toho, že pôsobili na prevažne chudobnejších farách Karpát, Zemplína a Šariša. (Veď napokon je známe, že prevažnú väčšinu amerických Slovákov tvoria východniari a z nich sú to právo gréckokatolíci). Už toto ich postavenie im vtláčalo nevyhnutne akýsi charakter ľudovosti. Nie nadarmo si sami hovorili, že sú farármi bŕešov, kočíšov a „proščavy". Vlem, že pre mnohých z nich to znamenalo aj veľkú dilemu, ako tento ľud povzniesť národne i sociálne. Vlem, že niektorí z nich si to aj túto bledu zjednodušovali, odovzdávajúc ju do „vôle božej". Lenže aj to je pravda, že sa to netýkalo len ich konfesie.

Pri veľkých sociálnych pohyboch a stiahovaniach v minulosti stáli zväčša na strane ľudu. Napríklad za zemplínskeho sedliackeho povstania roku 1831 musel prísť do Trebišova užhorodský biskup so svojimi kanonikmi súdiť na príkaz vrchnosti tých kňazov, ktorí schvaľovali buričské činy svojich veriacich proti panstvu.

Náboženská různorodosť východného Slovenska, kde popri sebe žili tri-štyri náboženské vyznania, vnútila kňazom aj vzájomnú náboženskú tolerantnosť. Mnohí z nich sa zaslúžili o to, aby sa medzi ľudom nerozdúchavali náboženské rozbroje, uvedomujúc si, že ich sociálna bieda bije viac. Východné Slovensko je rovnako aj národnostne zmiešané. Mladšia generácia kňazov by snáď mohla vyčítať staršej niekdajšiu prílišnú národnú vlažnosť, alebo aj horlivosť smerom k vládnucemu národu maďarskému. Ale to je iná kapitola, patriaca minulosti. Ale aj tu sú svetlé vzory, ako je niekdajší prešovský biskup Jozef Gaganec, zakladajúci člen Matice slovenskej, ukrajinský patriot Alexander Duchnovič, farársky syn Adolf Dobriansky, veľký priateľ Slovákov a iní. Treba však povedať, že najmä medzi mladou generáciou gréckokatolíckych farárov bolo mnoho uvedomelých a vzdelaných patriotov, či už Slovákov alebo Ukrajincov, ktorí medzi sebou žili v najlepšej zhode.

Za slovenského štátu sa veľmi statočne zachovali k svojim židovským spoluobčanom. Je známa scéna z románu Emila Knežu Mušketieri žltej hviezdy, kde gréckokatolícky kňaz drží zádušnú omšu za všetkých, ktorí sa do obce nevrátili, vrátane židovských spoluobčanov.

Nijako nechcem, aby táto moja obrana gréckokatolíckych farárov proti bezdôvodnému, bezzákonnému, ba protizákonnému ťaženiu úradov roku 1950 vyznela v nejakú ich osobitnú výlučnosť. Chcel len povedať, že nebolí žiadny dôvod proti nim zakročiť, aby spolu so svojimi veriacimi nemohli vyznávať svoje náboženstvo tak, ako ostatné konfesie.

Aké je to vlastne náboženstvo?

Gréckokatolíci na východnom Slovensku používajú ako bohoslužobnú reč staroslovienčinu a ich obrad je typu byzantsko-východného. Nepriamymi historickými dôkazmi dá sa dokázať, že najmä južnú časť východného Slovenska a severné Potisie okolo Sátoraľja — Ujhelyu a Miskolca, teraz zväčša pomaďarčenú, obýva autochtónne obyvateľstvo z dôb veľkomoravských. Aj ich náboženstvo je vlastne náboženstvom Cyrila a Metoda. Sami sa k nim hrdo hlásia, ako k svojim vierovzestom a patrónom. Keď v 11. storočí Arpádovci a po nich Anjouovci začali šíriť kresťanstvo západného rítu, byzantský rítus ustupoval na východ, za Tisu a do povodí Ondavy, Laborca a Latorice, kde sa aj dodnes uchoval. (Existovali síce početné enklávy byzantského rítu aj v Zadunajsku, posilnené roku 1946 prílivom ruských dražičkov, a najmä v západnej časti Uhorska, ako o tom svedčia názvy dedín Rusovce, Nagy Oroszi, Kyss Oroszi atď.)

Druhú, severnú časť dnešných gréckokatolíkov tvoria potomci kolonizačných vĺn valaškej kolonizácie z Moldavska a Sedmohradska v 14.—16. storočí a potomkovia tzv. rusínskej kolonizácie z Halíče v 16.—18. storočí. Títo kolonizácie sa tiahli severnými časťami Zemplína, Šariša a Spiša. Najmä druhá kolonizačná vlna prichádzala aj so svojimi kňazmi, ktorí v rámci cirkevnej schizmy neuznávali Rím. Tak sa na naše územie dostalo pravoslávie. V 17. storočí začalo vzrastať unínske náboženské hnutie a keďže Carihrad dávno padol, obrátila sa uhorská katolícka šľachta v svojej uniatskej snahe po zjednotení na kňazov byzantského rítu, ktorí doteraz neboli spravovaní nikým a urnúla s nimi roku 1646 tzv. užhorodskú dohodu o únii. Kňazov byzantského rítu viedla k tejto únii predovšetkým snaha kodifikovať skutkový stav a ubrániť cirkev i veriacich spod feudálnej náboženskej závislosti katolíckej a kalvínskej šľachty medzi cirkvi štátom uznané. K významnejšiemu usporiadaniu cirkevných vecí na východnom Slovensku došlo až za Márie Terézie roku 1771.

Územie, na ktorom žili rusínski a slovenskí uniati, bolo geograficky nesúrodé a je pravdou, že pri rozčleňovaní nových biskupstiev sa na národnostný moment nebral ohľad. Tak sa napríklad slovenské obyvateľstvo dostalo medzi tri biskupstvá: užhorodské, hajdudorožské v Maďarsku a neskoršie prešovské. Posledné biskupstvo, prešovské, vzniklo roku 1816. Jeho sídlom pôvodne sa mali stať Košice, ale košická mestská správa odmietla prijať uniatskeho biskupa. A tak po kratších tahaniciach darovali novému biskupovi v Prešove G. Tarkovičovi za rezidenciu bývalý minoritský kláštor a kostol v slovenskom Prešove a hospodársky ho zabezpečili majetkom, patriacim pred rokom 1774 lechnickým kamalduliom (terajší Červený kláštor).

Treba aj to povedať, že vzhľadom na niekdajší dynastický charakter bývalých kňazských rodín okolo troch biskupstiev, sa slovenský element gréckokatolíkov nemohol výrazne uplatniť najmä za slovenského národného obrodenia tak, ako to bolo na strednom a západnom Slovensku.

Pri sčítaní ľudu roku 1930 bolo na Slovensku 253.000 gréckokatolíkov (6,41 %) a pravoslávnych 9067 (0,3 %). Úradný schematizmus prešovského gréckokatolíckeho biskupstva z roku 1948 udáva, že v ČSR bolo 305 645 gr. kat. veriacich v 241 farnostiach s 301 svetskými a 29 rehoľnými kňazmi a s dvoma biskupmi. Slovákov je z toho, vyše tri štvrtiny.

Tzv. P-akcia oficiálne začalo 28. apríla 1950 tzv. soborom alebo snemom gréckokatolíkov a pravoslávnych, ktorú do Prešova zvolal prípravný výbor pracovníkov pre prinavrátenie gréckokatolíkov do lona pravoslávnej cirkvi, utvorený pri Ukrajinskej národnej rade. Na tejto mierovej manifestácii, ako snem navonok vystupoval, organizovanej za dôraznej podpory a asistencie stranických a štátnych orgánov, sa síce zúčastnilo do 30 gréckokatolíckych kňazov (ktorých predtým získali sľubmi a úplatkami), ale zvyšok tvorili robotníci miestnych tovární a študenti bez náboženského rozdielu. Najčulejšie vystupovali „aktivisti" z okolitých okresov, inštruktívne už vopred pripravení akciu aj policajne „zabezpečovať". Na tejto manifestácii odhlasovali zrušenie Únie, čo prejavili aj tým, že šturmovým pochodom prevzali biskupskú katedrálu a prešovského biskupa Gojdiča, ktorý toto zrušenie odmietol, zaistili. (Keby sa bol vtedy nebohý biskup pripojil k akcii, hádam by sa nikto nemusel namáhať s dokazovaním, že bol veľký špión a

benderovec.) Nikto sa pritom nestaral o to, či jedná fornosť delegovala riadnym zvolením svojho zástupcu, aby ju na tomto sneme zastupoval.

Ďalší priebeh akcie už teda „zabezpečovali" oddelenia pre veci cirkevné v jednotlivých okresoch, posilnené osobitne vyškolenými inštruktormi za asistencie bezpečnosti a stranických orgánov. Dediny východného Slovenska, ktoré sa mali politicky pripravovať na kolektivizáciu, sa zrazu rozdelili nie podľa triedneho a politického, ale podľa náboženského hľadiska: na „pokrokových" pravoslávnych a „reakčných" starovercov. Paralelne s tým bežalo „presvedčovanie" kňazov. Ak nepomohli sľuby, úplatky, vyhrážky, nasledovalo zatváranie a internovanie podľa schémy, akú som opísal v úvode. Stranícki funkcionári nechali načas politickú prácu na dedine a stali sa náboženskými agitátormi za pravoslávie. Bolo to do plaču i do smiechu. Namiesto toho, aby došlo k plebiscitu, dochádzalo k raziam a potĺačkám na starovercov. Ak sa modlili pri kríži alebo na cintoríne, ak pochovali svojho príbuzného bez kňaza, dostávali pokuty ako sektári. A pritom ich cirkev v ústave nik nezrušil. Každý bývalý gréckokatolík začal byť podozrivý, ak nechodil do pravoslávneho kostola. [A mnohí prispôsobiví funkcionári svoju skrývanú náboženskosť aj horlivo vydávali takto za vrcholnú „pokrokovosť".] Do osemdesiat kňazov internovali v kláštoroch Hlohovca, Podolínca, Beňadiku a inde a po jeden a pol roku zvyšných dvesto kňazov vyviezli aj s rodinami do Čiech na manuálne práce. Tak sa slovenskí reportéri mohli stretnúť v Čechách na stavbách, na ŠM s vynikajúcimi pracovníkmi, ktorí sa do roku 1962 nemohli vrátiť na Slovensko. Sami farári spomínajú, že ich cirkev také prenasledovanie nezažila od čias Svätopluka, keď tento vyhnal po Metodovej smrti na nátlak Nemcov z krajiny do dvesto jeho žiakov. Pojem gréckokatolík zmizol z úradných matrík, štátnych záznamov, ba dokonca aj z Pravidiel slovenského pravopisu, vydaných roku 1953.

Preto si myslím, že demokratizácia nášho života nemôže pozabudnúť na príkoria, ktoré sa stali gréckokatolíkom, i keď napodiv na to zabúdajú deklarácie a vyhlásenia predstaviteľov iných náboženstiev. Veď bývalý režim osobnej nekontrolovateľnej moci im síce uškodil, ale zďaleka nie tak, ako gréckokatolíkom. Treba však povedať, že oficiálne gréckokatolícka cirkev nebola zrušená nijakým dekrétom, preto aj náprava vecí pôjde o to ľahšie. Treba predovšetkým aplikovať aj na gréckokatolícku cirkev všetky práva, ktoré uvádza Ústava. Dať možnosť každému gréckokatolíkovi prejaviť plnú slobodu svojej náboženskej príslušnosti. A tie pobočné veci, to je zasa vec inštitúcií. Ide len o to, aby sa porozumelo ich hlasu tak, ako oni spievajú v svojom staroslovienskom chorale: „S nami boh, razumite jazycy."

SMENA – 4. apríla 1968 – str. 1 a 4

JOSEF SMRKOVSKÝ O MLÁDEŽI

(NAPRAVIŤ HRIECH NA MLADEJ GENRÁCII)

PRAHA (sin) — Je známe, že minister lesného a vodného hospodárstva súdruh Josef Smrkovský má veľmi vrelý vzťah k mládeži a možno oprávnene povedať, že aj mládež má rovnako srdečný vzťah k nemu. Je len pochopiteľné, že súdruh Smrkovský, napriek veľkému zaneprázdneniu, veľmi pozorne sleduje všetko, čo sa medzi našou mládežou deje.

Tieto skutočnosti ma viedli k tomu, že som si dovolil ukradnúť súdruhovi ministrovi aspoň kúsok z jeho drahocenného času, aby som ho požiadal o zodpovedanie niekoľkých otázok, týkajúcich sa súčasných prúdov mov českej a slovenskej mládeže. Súdruh Smrkovský na moje otázky veľmi ochotne odpovedal.

O Aký je váš názor, súdruh minister, na súčasné zdravé vrelie v českej a slovenskej mládeži?

— Predovšetkým si myslím, že mládež ako celok je neporovnateľne lepšia než ako sa o nej donedávna hovorilo. Taká vysoká morálka voči spoločnosti, republike ma skutočne príjemne prekvapila. Veď okrem tých sem-tam nejakých hlúpostí, „legrácií" mladá generácia sa ku všetkým týmto veľkým problémom postavila mimoriadne disciplinovane. Získala si tým úctu všetkých dospelých.

Ďalej si myslím že začala politicky žiť, ako kedysi pred dvadsiatimi rokmi. Bol to obrovský nástup mladej generácie po tých posledných asi desiatich-päťnástich rokoch, počas ktorých bolo čím ďalej, tým menej ochoty vypočuť mladú generáciu, čím ďalej, tým menej smela a mohla do toho hovoriť.

O A samozrejme tým strácala aj chuť do niečoho hovoriť.

— Isteže. Bol to veľký hriech na mladej generácii! Našťastie to už patrí minulosti. Tak predovšetkým — mladá generácia je a bude pri formovaní tejto našej nastávajúcej politiky. Musí sa s ňou rátať. Jej účasť na tom všetkom musí byť zabezpečená inštitucionálne, teda nielen že môže vyslovíť svoje stanoviská, ale že tiež na to bude mať nejaké orgány a svoje zastúpenie v nich; a tie to musia mať isté, „zaslechované", ako sa „po česky" hovorí.

O K tým orgánom, súdruh minister. Ako viete, tento vývoj nepokračuje rovnako v Čechách a na Slovensku. Kým v Čechách, možno povedať sa ČSM už takmer rozpadol,na Slovensku sa ukazuje, že proponovaný Sväz mládeže Slovenska predsa len bude vrcholným reprezentantívnym orgánom všetkej mládeže žijúcej na Slovensku, združenej vo viacerých, pomerne úzko záujmových svázoch, a to na federatívnom základe.

— Nechcel by som vysloviť nejaký konečný úsudok, lebo si myslím, že pokiaľ ide o to, ako má jej organizácia vyzerať, mladá generácia ešte svoje posledné slovo nepovedala. Ja si vážim ČSM, lebo vo svojej 20-ročnej histórii urobil veľa veľkých vecí. Dnešná forma ČSM celkom nevyhovuje, určite už nevyhovuje túžbam a záujmom rôznych kategórií mladých ľudí. Ja, súdruh redaktor, pripúšťam možnosť určitej federácie. Prečo by napríklad študenti nemohli mať svojú organizáciu? Podobne aj iné sociálne a záujmové skupiny mládeže. Ale na tom vrchole by mal byť nejaký orgán, ktorý by hovoril v mene všetkej mládeže. Lebo napríklad Národný front, vláda republiky, Národné zhromaždenie atď. predsa nemôžu rokovať o problémoch s desiatimi alebo pätnástimi rôznymi mládežníckymi organizáciami! To predsa musí každý mladý človek uznať. Preto vravím, že mladí ľudia musia mať nejakú reprezentáciu, nejakú špičku, kde sa sústredia všetky mládežnícke organizácie pokiaľ sú alebo budú, aby voči štátnej správe, vláde, Národnému zhromaždeniu atď. mohli vystupovať jednotne. Život im sám nakoniec ukáže, že vo svojom vlastnom záujme sa musia zjednotiť v nejakom spoločnom vrcholnom orgáne.

— Ide o tieto jeho slová: „Kéž by nám Pán Bůh to vlastenectví z huby do rukou vrazit ráčil?" Čo som tým chcel povedať? Havlíček hovoril o tých pivových vlastencoch, ktorí vlastenčili, ale pre národ málo urobili. A dnes je to tak: od rána do večera sa diskutuje — čo nie je zlé, a diskutovať sa ešte bude — ale pomaly už bude potrebné povedať si: Tak a čo teraz, ako začneme tie naše predstavy uvádzať do života? O pár dní bude verejnosti predložený akčný program strany. Bude to program pre celú spoločnosť, ináč povedané, ako si KSČ pre nastávajúci čas predstavuje riadenie našej spoločnosti. Nájdu sa tam aj mladí ľudia; je tam toľko veľkých problémov so súčasným naznačením, ako ich treba riešiť. Teda nech si mladá generácia z tohto programu vezme to, čo jej patrí a do čoho má čo povedať. A spolu s nami nech začne slová premieňať na skutky. Nestačí iba stále hovoriť o minulosti, musíme už myslieť na budúcnosť.

Na záver, súdruh minister, čo odkazujete čitateľom Smeny, medzi ktorých rátame všetku mládež od 16. do 90. rokov veku, teda i vášho veku?

— To ja som niekde uprostred, však? Tak predovšetkým za ideály, ktoré sú v súlade s našim spoločenským zriadením, s takým, aké chceme mať, je potrebné statočne bojovať. Práve naša doba zase ukazuje, že nakoniec vždy pravda, pokrok zvíťazí, i keď si to niekedy vyžiada veľa práce i obete, ale nakoniec zvíťazí. Veď nijaké iné spoločenské zriadenie nemôže dať to, čo zriadenie socialistické. A za tým nech mladí ľudia idú, povedal by som so svätým nadšením, pretože to má jeden, historický moment: sme prvá socialistická krajina, ktorá chce urobiť krok alebo skok vpred, ďalej než kde dosiaľ socialistické krajiny vôbec sú. Nijaká iná nemá na to tie podmienky ako krajina naša. A keď sa nám to podarí, bude to prínos pre svetové socialistické hnutie, pre robotnícku triedu, pokrokové vrstvy v západných kapitalistických štátoch, ktoré sú síce bohaté, ale majú čím ďalej, tým viac starostí s tým, kam to u nich speje.

Možno že sa týmto mojim slovám bude niektorý mladý človek smiať. Povie si: Čo nám to rozpráva ten súdruh Smrkovský! Veď tam majú autá a bohvie čo všetko. To je pravda, oni sú bohatší než my, a pritom majú viac starostí, než ich máme my, hoci ich máme hodne. Ale oni nemajú perspektívu a my ju práve máme.

Najmä naša mládež ju má.

— Práve tá ju má. Veď o pár rokov, o desať, o pätnásť ona bude tento štát preberať do svojich rúk, všade — vo výrobe, v riadení, vo vede, jednoducho všade. Veď je to jej záležitosť. Tak nech nám pomôže tak usporiadať tieto veci, že keď to bude ona preberať, aby boli v lepšom stave než sú dnes.

Ďakujem vám, súdruh minister, za rozhovor.

— Mimochodom, aký náklad má Smena? 50 tisíc?

Súdruh minister, Smena vám oveľa viac ničí lesy, než si myslíte! 180 tisíc výtlačkov denne!

— To už áno, to už čosi v tejto republike znamená. A že sa chcete v určitom zmysle od ČSM osamostatniť?

Treba to chápať tak, že nechceme byť orgánom jedného sväzu mládeže. Chceme byť vrcholným orgánom mládeže Slovenska.

— To je celkom správne. Mládež potrebuje dobré, progresívne, pokrokovo robené noviny, nech je už organizovaná v akomkoľvek sväze.

Zhováral sa: ŠTEFAN HUBAČ

ROLNÍCKE NOVINY - 3. apríla 1968 - str. 1 a 5

Kto uštval dr. Brešťanského?

VINNÝ ČI NEVINNÝ? O NEZNÁMY MUŽ O ZMIZNUTIE DRUHÉHO NAJVYŠŠIEHO SUDCU O PROCES NIELEN S PRACOVNÍKMI CHZJD ALE AJ S GARDISTAMI O NAŠLI HO OBESENÉHO

/ Výňatky /

KTO BOL Dr. BREŠŤANSKÝ

Pátral som po tom, aby som sa dozvedel viac o živote 42-ročného, druhého najvyššieho sudcu v republike. Pôvodne bol dr. Brešťanský poľnohospodárskym robotníkom a kočišom. Narodil sa v roku 1926 v Zábiatí pri Trenčíne. Absolvoval právnickú školu pracujúcich, čiže jednoročný kurz a až potom študoval diaľkovo na právnickej fakulte. Pôsobil ako predseda Okresného súdu v Trnave a Trenčíne a neskôr ako predseda Krajského súdu v Bratislave. Dr. P. Tichý z Najvyššieho súdu vypovedal, že ho považoval za veľmi bystrého človeka. Na Najvyššom súde v Prahe pôsobil štyri roky. Od roku 1964 sa väčšinou angažoval za progresívne názory. Najkonkrétnejší prípad pražských májových „výtržností" študentov a mladých ľudí. Pretože do celej aféry boli „zapletené" dve dcéry ľudí, ktorí boli u A. Novotného na indexe, bola snaha o trestný postih. O koho vlastne išlo? O dcéru dr. Čestmíra Cisára, ktorý bol v tom čase zbavený funkcie ministra školstva a kultúry a neskôr prakticky vo vyhnanstve ako veľvyslanec v Bukurešti. Ďalej to bola dcéra predvojnového komunistu dr. Vlesku, ktorý bol v päťdesiatych rokoch väznený. Odsúdením dcér mali byť politicky odsúdení aj otcovia.

Dr. Brešťanský bol vyslovene proti tomu, aby sa stíhali nevinní ľudia pre pasívnu účasť na májových manifestáciách tak, ako to žiadalo 8. oddelenie ÚV KSČ, čiže Mamula. Aj po januárovom pléne ÚV KSČ sa dr. Brešťanský staval za plnú rehabilitáciu všetkých neoprávnene postihnutých osôb.

SVEDOK

Významný právnik Najvyššieho súdu JUDr. B. Repík, ktorý poznal dr. Brešťanského osem rokov, mi povedal: „Dr. Brešťanský čakal v poslednom čase ustavične na útok zo Slovenska. Pretože bol v päťdesiatych rokoch predsedom Krajského súdu v Bratislave a predtým v Trnave, mal medzi svojimi kolegami málo sympatií. Viedol proces proti pracovníkom CHZJD v Bratislave. Vtedy boli vynesené rozsudky od 6 do 17 rokov väzenia. Tieto rozsudky boli však po roku anulované. Nemožno ospravedlňovať vinu Brešťanského, ale treba vidieť človeka celého. Keď tento proces prebiehal, nemal Brešťanský ešte ani 30 rokov. Nemal skúseností a nedokázal sa ani dostatočne orientovať v práve. Uvedomoval si túto chybu i nesprávnosť rozsudku a hľadal poctivo ako napraviť zlo, ktorú zavinil. Dôkazom toho je, hovorí dr. Repík, ako dôsledne dr. Brešťanský čelil tlaku 8. oddelenia ÚV KSČ i to, ako presadzoval nezávislosť súdu. Brešťanský sa však nepodieľal len na bratislavskom procese, o ktorom som sa zmienil. Viedol aj iné a najmä proces spravodlivý a zákonný, proces veľký proti členom pohotovostného oddielu Hlinkovej gardy. Členovia tohto pohotovostného oddielu vraždili po potlačení SNP partizánov, pokrokových ľudí, komunistov a vlastencov, ktorí pomáhali povstaniu. Rozsudok, ktorý bol vynesený, bol úplne spravodlivý. Aj v tomto procese sa dr. Brešťanský veľmi angažoval. A o tomto procese proti vrahom slovenského národa sa autor článku v Smene nezmieňuje ani slovom.

KONIEC Dr. BREŠŤANSKÉHO

Zrodne mi povedali dr. P. Tichý a dr. B. Repík z Najvyššieho súdu: dr. Brešťanský bol k sebe a svojej rodine veľmi citlivý. Asi pred týždňom bol na Najvyššom súde porad. Zdalo sa nám, že je vydesený. Na porade došlo ku kritike mnohých pracovníkov Najvyššieho súdu a on zrejme čakal, že bude tiež kritizovaný. Nebol, pretože tu na pracovisku predsa len ho ľudia dosť dobre nepoznali, takže k osobnému útoku nedošlo. Ešte dňa 6. marca prerokovalo Predsedníctvo NZ rozbor a priebeh rehabilitácií politických procesov. V správe, ktorá bola podaná, sú uvedené príčiny porušovania zákonností a príčiny retardácie. Bol to práve dr. Brešťanský, ktorý energicky pôsobil na predsedu Najvyššieho súdu aby bolo v správe všetko, v akom stave veci v skutočnosti sú. A potom prišiel ten nešťastný článok v Smene. Včera krátko pred obedom bol som svedkom telefonického rozhovoru. Volala bezpečnosť a oznámila, že našli dr. Brešťanského obeseného. Mám pocit, že dr. Brešťanský bol uštvaný k smrti.

Karel HÁJEK

Rozhovor s prvým tajomníkom ÚV KSS V. Bilakom

Hodnoťme situáciu triezvo

V prestávke včerajšieho rokovania pléna ÚV KSČ požiadala naša redaktorka M. Plištilová súdruha Vasila Bilaka o rozhovor k problémom, ktoré zaujímajú v súčasnosti členov strany, no i ostatných občanov.

Plénum prerokúva mimoriadne dôležité problémy. Akým spôsobom sa informácie z neho čo najrýchlejšie dostanú do straníckych organizácií, do verejnosti?

Poučenie z januárového pléna nás núti zabezpečiť rýchlu a kvalitnú informáciu nielen pre komunistov, ale pre celú spoločnosť. Po prvý raz sa uverejňujú základné informácie už v priebehu zasadania. Referát súdruha Dubčeka bol už celý uverejnený, a tak každý, kto sleduje súčasné politické dianie vie, o čom ÚV rokuje. Neutajuje sa ani priebeh diskusie. Je samozrejmé, že nestačí uverejniť referát alebo ďalší dokument, to je len začiatok práce. Po skončení zasadania treba informovať nielen o tom, aké uznesenie ÚV prijalo, ale hlavne, a to je ťažšie, objasňovať, ako premeniť slová, často suché slová na životodarné činy. Akčný program nemôže zostať iba dokumentom ÚV KSČ pre citovanie, ale musí sa stať návodom pre každý štátny, hospodársky, stranícky, spoločenský orgán, organizáciu, pre každého z nás. Pritom si myslím, že informácie a objasňovanie treba robiť diferencovane, podľa toho, ktorý článok je najdôležitejší, ktorý môže najviac ovplyvniť ďalšie kvalitné objasňovanie a získavanie ľudí pre realizáciu vytýčených úloh. To znamená, že informáciu, jej objasňovanie nepôjde vždy len obvyklou cestou — z ÚV na KV — na ZO, ale že treba informovať a získať celý Národný front, Národné zhromaždenie, vládu, Slovenskú národnú radu, každého.

Váš názor — čo môžeme očakávať od ďalšieho rozvoja demokratizácie. Máme konkrétne na mysli pružnú a otvorenú informáciu, slobodu prejavu a polemiky.

Dúfam, že nemusím dokazovať, že som za rozvoj demokracie a slobodnú výmenu názorov. To sme prebojovali na Ústrednom výbore a chceme, aby to bola platná metóda i v budúcnosti. Od toho nikto z nás nemôže ustúpiť. Zároveň by som chcel povedať, že v tejto oblasti sa črtá zaujímavá situácia a vývoj. Je dosť možné, že mnohí súdruhovia, ktorí krok za krokom pripravovali podmienky pre to, čo sa stalo na ÚV KSČ v decembri a januári, to je odstránenie všetkého, čo brzdilo a deformovalo nie iba rozvoj demokracie, ale celej spoločnosti, budú alebo môžu byť o pár mesiacov alebo aj skôr málo progresívni. Prečo? Je ľahšie formulovať, navrhovať, ako konkrétne realizovať. Nakopilo sa a zauzlilo veľké množstvo problémov v hospodárstve, v kultúre, v každej oblasti. Ľudia upozorňujú, píšu, žiadajú, všetky požiadavky môžu byť správne. Je však možné vyriešiť to hneď a naraz? Ústredný výbor musí mať možnosť určiť postupnosť riešenia problémov. Sú problémy, ktoré si vyžiadajú dlhší čas, než budú vyriešené. Ten, kto navrhuje považuje však svoj návrh obyčajne za najdôležitejší. Budú vznikať polemiky i výmena názorov. Som za slobodu prejavu, som za všetko, čo slúži socializmu, som za slobodu prejavu pre tých, čo chcú pomáhať a majú poctivú úmysly. Nemali by si však zastierať, že nie každý, kto bojuje za slobodu prejavu chce rozvoj socialistickej demokracie a výstavbu socializmu. Sloboda prejavu vyžaduje nesmiernu sebadisciplínu, autocenzúru. Nepovažujem za správne, slobodné škandalizovanie mnohých čestných ľudí, ktorí roky pracovali, i keď sa dopustili chýb. V boji sa získavajú rany i jazvy. Som jednoznačne proti takej slobode prejavu, v ktorej sa ozývajú protisovietske, protikomunistické hlasy, ktoré sa ozývajú ako gardistické piesne, ktoré sme definitívne vymazali v Slovenskom národnom povstaní. To nijako neznamená, že treba mať strach, je to len prosba, aby sme situáciu hodnotili triezvo a všímali si aj to, čo tvorí rub.

Ako sa zmení v súlade so závermi tohto plénum ÚV KSČ štýl práce ÚV KSS?

Nebude to ľahké. Bude potrebné sa zamyslieť, chvíľu na tom pracovať, odhaliť, odstrániť nedobré metódy, i keď je to zložité. Staré metódy sú pohodlnejšie, sú to vychodené chodníčky, zvykli sme si na ne a na nových cestách každý neúspech vyvoláva neistotu a okamžite tlak vrátiť sa späť k starému. Tak ako pre ÚV KSČ pracovali viaceré skupiny súdruhov na rôznych materiáloch, ktoré majú pomôcť novej metóde práce, pracovali i komisie pri ÚV KSS. ÚV KSS chceme predložiť akčný program pre Slovensko, ktorý prirodzene, vychádza zo zámerov ÚV KSČ, ale súčasne musí zahŕňať i slovenské špecifikum.

Aké vidíte perspektívy v štátoprávnom usporiadaní republiky?

Je to vari najdiskutovanejšia otázka na Slovensku. Teoreticky sme si ujasnili a v praxi prišli k záverom, že je nevyhnutné štátoprávne usporiadanie našej republiky, to znamená, opustiť asymetrický model a vytvoriť model symetrický — federáciu. Môj názor je, že by bolo chybou zošívať to však horúcou ihlou. Návrhy treba pripraviť s rozvahou. Mechanické prenesenie skúseností z iných socialistických štátov, kde je štátoprávne usporiadanie podľa federatívneho spôsobu, tiež nie je také jednoduché. V SSSR i v Juhoslávii vychádzali z vlastných podmienok. U nás sú dva blízke národy — a my musíme z toho vychádzať — jedine z vlastných podmienok. Najprv však treba vyriešiť to základné, a to sú vzťahy Čechov a Slovákov tak, aby žiaden národ nemal pocit nerovnoprávnosti. A súčasne riešiť usporiadanie medzi národnosťami, to jest medzi občanmi maďarskej, ukrajinskej i poľskej národnosti.

PRAVDA - 6. apríla 1968 - str. 7

Hrozia nám „maďarské udalosti“?

Ešte skôr, než abdikovali, mnohí bývalí ľudia s vysokými funkciami nás strašili „maďarskými udalosťami“. Teraz zase niektorí naši zahraniční priatelia vyjadrujú obavy, aby náš demokratizačný proces nevyústil v podobnú tragédiu, akú Maďarsko zažilo roku 1956. Ti prví sa báli o svoje funkcie, títo druhí sa azda obávajú o socializmus. Tí prví, zaslepení mocou, sa odtrhli od vlastného ľudu, títo druhí sa ešte dobre nezorientovali v dnešnej politickej realite Československa, takže ani jedni, ani druhí nechápu, o čo vlastne u nás ide, aké sú hybné sily a ciele „podivnej československej jari 1968“.

Nemienim o tom dávať lekcie jedným ani druhým. Chcem len vyjadriť názor, že napriek veľmi mnohým podobnostiam — čisto náhodným i „zákonitým“ — nemožno robiť mechanickú paralelu medzi Maďarskom 1956 a Československom 1968.

Čo sa stalo v Maďarsku roku 1956, je u nás široko známe. Ale aj tak sa nazdávam, že mnoho ľudí si pod pojmom „maďarské udalosti“ vybaví predovšetkým: chaos, rozvrat, ideologickú diverziu, revizionistickú zradu, imperialistické intrigy, činnosť agentov a provokatérov... a potom kriviprelietanie, ozbrojené kontrarevolučné sprisahanie, fašistický biely teror, oslobodzujúci zásah sovietskej armády.

Kto chce hodnotiť, prečo vznikli „maďarské udalosti“ a kde sa to všetko začalo, musí vidieť vývoj historicky komplexne a hľadať prvotnú príčinu.

Konzervatívne sily v niektorých socialistických štátoch si pomerne rýchlo utvorili schému: za všetko môžu imperialisti, kontrarevolucionári a revizionisti! Darmo im samotní maďarskí komunisti vysvetľovali, že „ani revizionistickí zradcovia, ani kontrarevolučné sily reakčnej domácej buržoázie, ani úsilie medzinárodného imperializmu by nedokázali vyvolať kontrarevolučné povstanie v Maďarsku, keby nebolo kultu osobnosti, keby rákosovská klika svojou dogmatickou politikou nebola podryla spojenie našej strany s masami a nebola otrasila silou proletárskej diktatúry“.

Téza o agentoch imperializmu, ideologických diverzantoch a pravicových oportunistoch ako iniciátoroch kontrarevolučného útoku proti socializmu znie veľmi presvedčivo. Kto by s týmito úhlavnými nepriateľmi socializmu porovnával takú „maličkosť“, ako boli chyby starých, poctivých komunistov, chyby urobené v mene socializmu, v záujme „svätej veci“ proletariátu?

Ale logické pokračovanie tejto tézy je nasledovné: ak kontrarevolučné sprisahanie proti Maďarsku inšpirovali vo Washingtone, propagovali zo „Slobodnej Európy“ a ideologicky pripravili v byte Imre Nagya [označovaného za „revizionistu č. 1.“], aké si vziať z toho ponaučenie? Isteže také, že treba zosilniť boj proti imperializmu, uzavrieť hranice, rušiť cudzie vysielačky, nedovoliť revizionistom a liberálom vystupovať na verejnosti... Jednoducho — odviesť pozornosť od vlastných chýb na cudzí zlý úmysel, škodcovstvo, sabotáž, diverziu.

Táto logika má len jednu chybu — je to logika nepravdy. Prvotné príčiny vzrastajúcej vnútropolitickej krízy v Maďarsku v tom osudnom roku 1956 treba hľadať predovšetkým v subjektívnom faktore, v politike vtedajšieho vedenia strany, a nie v činnosti agentov a provokatérov. Zdroje tragédie spočívali v chybách, pokrivenstvách, ba dokonca v zločinoch stalinsko-rákosovského obdobia, v drakonických úderoch proti každej smelšej kritike, v paralyzovaní snáh po demokracii, v pokračovaní stalinizmu dávno po smrti Stalina a po odhaleniach XX. sjazdu KSSS, v pohŕdaní vlasteneckými túžbami más atď.

Nie div, že po tom všetkom sa v očiach más stratil ľudový charakter vlády a straníckeho vedenia.

A v situácii, keď už masy boli v uliciach a žiadali odstránenie „stalinistov“, ktorí ešte boli pri moci, keď žiadali dôslednú demokratizáciu [prirodzene, že sa pritom zjavili aj prehnané alebo nesprávne heslá a požiadavky], vtedy Gerő, prvý tajomník strany, nazval státisíce demonštrantov zberbou, čím urazil skoro celý národ.

Tu niekde sme pri tých podobnostiach medzi Maďarskom 1956 a Československom 1967 až 1968. Niet pochýb, že aj v Československu narastala latentná politická a ekonomická kríza režimu. Vedel to ľud a cítili to bývalí vedúci. Ľud videl príčinu krízy v odtrhnutosti a sektársko-byrokratickej politike starého vedenia, toto vedenie videlo nebezpečenstvo pre socializmus v inteligencii a študentoch, „inšpirovaných imperialistami“. [Netvrdil A. Novotný, že IV. sjazd čs. spisovateľov bol pripravený v Paríži?!]

Mali sme teda tiež „svojho“ Rákosiho, s mnohými typickými vlastnosťami predstaviteľa kultu, možno nie takého inteligentného, zato však nemenej zákerného, schopného akejkoľvek netaktnosti či politickej intrigy. Aj jeho bolo treba prinútiť odísť z vedúcich funkcií, s ktorými bola spojená obrovská moc. Ale po odchode „nášho“ Rákosiho nepríšiel „náš“ Gerő...

Mali sme a máme aj svoje „Petőfiho krúžky“. Diskutovalo sa v nich búrlivo pred decembrom i po januári. Diskutovalo sa a manifestovalo sa aj na uliciach, za asistencie bezpečnosti i bez nej. Ale kedy sme boli bližšie k „maďarským udalostiam“? Pri slepo naradených, niekedy veľmi brutálnych zákrokoch bezpečnosti na Václavskom námestí, na Petříne, na Strahove, alebo pri tisícových mitingoch mládeže v Slovanskom dome, v Parku kultúry či pouličných manifestáciách?

Mali sme a máme aj svojich „revizionistov“ [aké strašné obvinenie!]. Či nepísali náš Kultúrny život, bývalé Literární noviny, dnes Literární listy podobne ako kedysi Irodalmi Ujság? Či nevystúpili Hysko, Kalický, Husák, L. Vaculík, Kosík a mnohí ďalší už dávno pred januárom proti režimu osobnej moci? A kedy sme boli bližšie k „maďarským udalostiam“? Keď boli všetci kritici umlčaní, rodiaca sa obrodná vlna drasticky udusená, nádeje väčšiny ľudu opäť a opäť sklamané, keď sa rodila opozícia a vedenie stratilo morálnu autoritu viesť naše národy? Alebo teraz, keď niekedy sa verejne bojuje proti deformáciám socializmu, za demokratický, hlboko humanistický model socializmu?

Isteže, nemožno mechanicky porovnávať, ani nemožno byť prorokom. Žijeme vo veľkej, búrlivej dobe. V pohybe sú nielen myšlienky, idey, ale i vášne. Otvárajú sa mnohé bolestné rany, niektoré sa už zahojiť nedajú. Priznávame verejne mnohé chyby, o ktorých sa síce vedelo,

ale nesmelo hovoriť. Sme vystavení očiam nestraníkov, mladej generácie, zahraničných pozorovateľov. Musíme rýchlo odstraňovať mnohé nedostatky a nesmieme sa pritom dopustiť nových chýb. Musíme nielen búrať, ale predovšetkým rýchlo stavať. A musíme obnoviť a neustále upevňovať dôveru ľudu, založenú nie na slepej viere, ale na kritickom rešpektovaní.

Toho všetkého sa boja niektorí naši priatelia. Vyslovujú obavy, aby sa demokratizačný proces v Československu nevymkol z rúk strany. Ale v tom je nové nepochopenie čs. reality: ignorovanie kultúrnej úrovne našich národov, ignorovanie vyspelosti našej robotníckej triedy, vlasteneckého étosu našej mládeže. A predovšetkým nepochopiteľné prehliadanie silnej komunistickej strany, ktorú nedokázalo zdemoralizovať a rozložiť ani dlhotrvajúce „obdobie temna", ktorá našla dosť morálnych a intelektuálnych síl, aby začala očistný a obrodzujúci proces v strane a spoločnosti.

Ľud, ktorý sa politicky prebudil a zaktivizoval v miere u nás nezvyklej, národ, ktorý si uvedomil sám seba a svoju historickú príležitosť, neslobodno odzbrojiť prekonanou ideologickou schémou. Aj keď rešpektujeme dejinné skúsenosti a máme v úcte prácu ostatných revolučných a socialistických síl, dôverujeme v zrelosť a realizovateľnosť nášho experimentu. A sme presvedčení, že budúca história nebude môcť urobiť paralelu medzi „pôvodnou československou jarou 1968" a „pôvodnou maďarskou jeseňou 1956".

RUDOLF HOFFMAN

PRAVDA – 4. apríla 1968 – str. 7

SÚ INFORMÁCIE SKÚŠOBNÝM KAMEŇOM?

ČÍM ODPOVIEME?

Dnes je to už iný dôvod skôr na tiché potešenie, keď vám jeden z tých mnohých známych i neznámych západných novinárov, čo si denne podávajú kľučky na dverách našej redakcie (a isteže nielen našej) povie, že vysielač Slobodná Európa obmedzuje svoje vysielanie pre Československo. Očitý svedok vám vraví, že počet vysielacích hodín pre túto republiku sa skrátil. Podarilo sa nám jednoducho vyraziť dych tým, ktorí vo svojom vysielaní pre republiku (a napokon pre celý socialistický svet) pracovali s jedným základným faktom — že totiž informácie o dianí doma sa dostávali ku konzumentovi s oneskorením, resp. nedostávali sa k nemu vôbec, aspoň nie cestou tlače. Toto bola hlavná zbraň a teraz jej niet. Ako príznak istých zmien to vraví veľa, i keď nikdy neklesneme na úroveň porovnávať sa s rozhlasom, ktorý má koniec koncov iba jeden cieľ — ideologickú diverziu.

Nie je to totiž tak dávno, keď sa strašiakom — čo noto povie nepríteľ, bojovalo z miest najvyšších proti tým novinárom, ktorí chceli písať tak, ako sa píše dnes. Prístup k informáciám, to bolo jedno z najhlavnejších, čo bolo treba vyriešiť v úsilí štvrťroku. Zámena komunikačných prostriedkov iba na nástroje propagandy nám neprinášala veľa užitočného. Poznanie informácií, informácií, na základe ktorých si môže čitateľ utvoriť svoju vlastnú mienku, mienku, ktorú ako občan, čo má konať, musí nevyhnutne mať, je dnes dôležitejšou požiadavkou. Na vlastnej koži sme skúsili ako sa i neinformovaním, zamlčovaním dá ovplyvňovať verejná mienka, ako sa podávaním neúplných informácií, presadzovaním predovšetkým vlastných názorov a propagandy s minimálnym obsahom dá skresliť skutočnosť. Cez túto etapu sme sa po dlhých a ťažkých rokoch v novinách prehrýzli k dnešnému stavu, keď strana stiahla ochrannú ruku spoňad cenzúry. Ak je dnes hlad po informáciách, tak sa potom aj plne žiada vedieť aj o tom, ako sa na nás pozerá zahraničie. Tlač je denne plná citácií z najrozličnejších novín sveta a je to aj zrkadlo, v ktorom vidíme svoj obraz. Slovo je mocnou zbraňou — inak by v dejinách neexistovalo toľko cenzorov — a my zvažujeme akú váhu má to, čo sa o nás povie v cudzine. Nie iba preto, že je dôkazom záujmu o túto malú krajinu, ale najmä preto, že už dnes má dianie u nás konkrétny odraz v realite iných štátov.

Dúfame, že niet sa čo báť ohňa diskusie, a teda niet sa čo mať informácií o všetkom pre všetkých. Pravda, než sme sa dostali do dnešnej polohy, každé noviny (i rozhlas a televízia) prestáli dosť trpkostí a tuhosť sporov s predstavami, ktoré sa uchovali z dôb predošlého vývoja socializmu. V čase ohrozenia, keď existovala iba jedna socialistická krajina, sa chúlostivo ochraňovalo a tajilo všetko, čo by nepriateľovi umožnilo

získať si informácie o rôznosti, ťažkostiach a nezhodách vnútri hnutia i prvej krajiny, čo budovala socializmus. Tak napríklad talianski komunisti pred II. svetovou vojnou prísne chránili, aby sa navonok nedostalo ich kritika istých názorov, ktoré vtedy boli v SSSR. Celý historický vývoj bol ovplyvnený tým, čo nepresne nazývame kultom osobnosti. Rozsiahlym komplexom deformácií, ktoré začali v dvadsiatych rokoch, po Leninovej smrti — už jedno na akom poli — sa postupne vyvinul mechanizmus, čo potom umožnil vytvoriť pyramídu moci, ktorej vrchol bol takmer (a či úplne) všemocný. Keď sa v podstate tento systém v úplnosti transplantoval po druhej svetovej vojne bez rešpektovania špecifík aj do druhých krajín, priniesol so sebou o. i. aj iné chápanie a uplatňovanie funkcie tlače. Preto sa hádam dnes môžeme pozastaviť, že informácií alebo vlastných komentárov o nás je najmenej v krajinách našich priateľov a iba postupne narastajú po drážďanskej porade.

Hoci vzhľadom na celkom nedávnu minulosť našich novín by sme mali prejaviť čo najväčšie pochopenie pre rozdielnosť podmienok, a preto aj rozdielnosť praxe v jednotlivých socialistických krajinách. Pravda, to pokiaľ vravíme o rozsahu informácií a nie o útokoch.

Ak dnes my obhajujeme svoje právo, právo tejto strany v otázkach nášho vývoja postupovať samostatne, tak nemôžeme odsudzovať nikoho, ak zatiaľ nepostupuje podľa obrazu nášho. Sme však hlboko presvedčení, že v záujme boja za novú tvár našej spoločnosti treba predovšetkým akcieschopného občana — a tedo i občana informovaného. Potom teda mu nesmú chýbať všeobsiahle informácie, lebo tu nejde o zízanie do cudzieho taniera, alebo špinenie čistej košele, tobôž košele priateľa. A to najmä preto, lebo ľudia si svoj názor vytvárajú, či sa s tým ráta alebo nerátа — a vytvoria si ho aj vtedy, ak im informácie chýbajú. Pravda, potom aký už bude, na to nielenže nemáme vplyv, ale s dôsledkami musíme i dlho zápasiť.

Každé špecifikum je teda špecifické a nie každá socialistická spoločnosť je na rovnakom stupni. To je pochopiteľné a pochopiteľné je i to, že k ďalšiemu rozvoju nepochybne môže dôjsť a môže teda dôjsť i k inému stupňu informácií. Lebo ak my dnes nepociťujeme také ťažkosti so západnou propagandou, sú krajiny, kde sa na túto tému často píšu rozsiahle kontrapropagandistické články. U nás sme si už vyjasnili lepší spôsob ako sa s týmto problémom vyrovnať.

Nebáť sa ohňa diskusie, z ktorej mnohorakosti jedine môže vzísť pravda, je najhlavnejšou črtou politickej práce. Volalo sa po nej už dlho a fakt je, že práve to je spôsob ako rozhodujúcou mierou môžeme vôbec ovplyvniť vývoj v kapitalistických krajinách. Nie je to prehnané sebavedomie. Dnes sa nemôžeme na západnú Európu pozerať iba ako na niečo, čo je na druhom brehu. Rozsiahle ľavicové prúdy v kapitalistických krajinách, nehovoriac o komunistických stranách, doteraz v našom usporiadaní resp. v praxi socialistických krajín, mohli len ťažko vidieť predobraz toho, kam by chceli viesť svoje krajiny. Ak už niekto iný, tak opozícia využívala najrozličnejšie aspekty nášho života, ktoré stručne nazývame deformáciami, ako protiargumentu, často veľmi účinného v boji proti komunistom. Po hospodárskej stránke nielen teraz, ale aj ešte nejaké tie roky v budúcnosti sa nebudeme môcť ľahko vyrovnať vyspelým kapitalistickým krajinám, nebudeme ich môcť v krátkom čase dobehnúť a predbehnúť, je chuť a odhodlanie vrátiť sa od nie príliš seriózných púťových hesiel ku skutočnosti a k faktom.

Sami naši nepriatelia — a pokiaľ sa týka Západu nie je ich rozhodne málo — majú predovšetkým obavy z toho, akým príkladom sa môže táto krajina stať, ak dokáže v živote zakoreniť demokraciu, vyšší typ demokracie. Veď to je práve príčinou vrelej podpory napr. talianskych komunistov, strany, ktorá má prepracovanú taktiku boja za víťazstvo v podmienkach buržoáznej demokracie, a ktorej práve naša cesta pomáha otupiť hroty útokov nepriateľských strán. To je to, čo dnes pomáha (už dnes), upevniť autoritu komunistov na Západe. A to je aj azda internacionálnou povinnosťou komunistických strán v krajinách, kde majú v rukách moc. Realitou dodať váhy a účinnosti argumentom komunistov v kapitalistických krajinách. Ak sa toto darí, tak je to a bude istotne jeden z bezpečných lakmusových papierikov, ktorý nás presvedčí o správnosti nášho počínania.

Maliar Cézanne mal na všetky výčitky pripravenú jednu repliku — odpovieme vám obrazom. Parafrázovať výroky slávnych zaváňa vždy istou vulgarizáciou. No azda možno povedať bez vulgarizácie aj bez hrdopýšstva, že vytvorená skutočnosť bude našou odpoveďou všetkým, aj tým, čo pochybujú alebo sú zdržanliví. Bude to odpoveď, v ktorej si bude možno nájsť nie model, návod či recept, ale ponaučenie, práve tak ako my sa učíme z udalostí predošlých. A ponaučenie možno čerpať len z vecí, ktoré poznáme.

DUŠAN KERNÝ

ROĽNÍCKE NOVINY – 6. apríla 1968 – str. 1 a 5

Kultúrne pamiatky sú výlučným majetkom národa

Len svoje si bráníme

Pred rokom, 24. januára 1967, zaslal vedúci Kancelárie prezidenta republiky dr. Ladislav Novák list všetkým predsedom krajských národných výborov, z ktorého citujeme:

„Podľa rozhodnutia Ideovej rady pre úpravy Pražského hradu, ktorej predsedom je prezident republiky (A. Novotný, pozn. redakcie), sa zriaďuje na Pražskom hrade Pamätník dejín československého ľudu. Pamätník sa stane centrom, v ktorom sa sústredia rozhodujúce exponáty, ktoré svojím obsahom názorne dokumentujú kultúrny, politický vývoj českého a slovenského národa od najstarších čias až po súčasnosť.

Ustanovenie Pamätníka dejín československého ľudu je významný kultúrno-politický čin celoštátneho významu a rozsahu. Spracovaním obsahovej časti Pamätníka boli poverené pracoviská Československej akadémie vied a osobne súdruh akademik Jozef Macek, člen Ideovej rady a riaditeľ Historického ústavu ČSAV. Ideová rada pre úpravy Pražského hradu si je vedomá toho, že rozhodujúce doklady o vývoji našej spoločnosti sú rozptýlené v kultúrne-politických inštitúciách po území celého nášho štátu. Mnohé z nich sú deponované v archívoch, lapidáriách a múzejných depozitároch, mnohé sú vystavené v zariadeniach krajského a okresného charakteru.

Ideová rada je presvedčená, že sústredenie týchto výnimočných hodnôt do jedného centra umožní pochopiť oveľa účinnejšie vysokú politickú úlohu, ktorú mal český a slovenský ľud vo vnútropolitickom a zahraničnopolitickom vývoji v minulosti a v prítomnosti. V tomto zvýšení politicko-výchovného účinu hmotných kultúrnych hodnôt na upevňovaní vzťahu k pokrokovým tradíciám, politickej aktivite a kultúrnej vyspelosti našich národov spočíva podstata a hlavný zmysel budovania Pamätníku dejín československého ľudu na Pražskom hrade, ktorý bol od svojho vzniku vždy centrom štátnej moci.

Na základe uznesenia Ideovej rady pre úpravu Pražského hradu sa obraciame na Vás, vážený súdruh predseda, so žiadosťou o pomoc pri plnení tejto úlohy, ktorej nositeľom je Kancelária prezidenta republiky.

Ide o Vašu osobnú zainteresovanosť v tejto otázke a o priamu pomoc v orgánoch a inštitúciách Vášho kraja pri prerokúvaní uvažovaných dlhodobých výpožičiek exponátov pre Pamätník dejín československého ľudu. Týka sa to najmä orgánov KNV a ONV — školských a kultúrnych komisií, zariadení NV, krajských stredísk pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, krajských galérií a múzeí a prípadne aj iných kultúrno-politických inštitúcií, na ktoré sa v najbližšom čase z poverenia Ideovej rady a Kancelárie prezidenta republiky obráti s konkrétnymi požiadavkami odborní pracovníci Vášho úradu. Chcel by som zdôrazniť, že nejde o jednostranný akt Kancelárie prezidenta republiky, ale o spoločnú úlohu mimoriadneho politického dosahu, ktorá má byť realizovaná formou dlhodobých výpožičiek uvažovaných exponátov, ktoré si kraj, okres v skutočnosti vystaví v Pamätníku dejín československého ľudu.

Aby však nebola event. narušená obsahová koncepcia krajských a okresných zariadení, je Kancelária prezidenta republiky poverená podľa konkrétnych požiadaviek krajov či okresov zabezpečiť náhradu presným odlatkom, kópiou, či faksimiliou originálu, ktorý by nahradil originál v miestnej expozícii.

Pokladám ešte za nutné zdôrazniť, že Pamätník dejín čs. ľudu povedie Kancelária prezidenta s najväčšou mierou pamiatkovej zodpovednosti, takže stav vypožičaných exponátov bude pod trvalým dozorom kvalifikovaných odborníkov. Okrem toho predpokladáme, že Pamätník dejín čs. ľudu bude nielen expozíciou vynikajúcich pamiatok, ale sa stane študijným a vedeckým pracoviskom pre oblasť spoločenských vied.

Dúfam, Vážený súdruh predseda, že vzhľadom na náročnosť a význam úlohy, ktorú dostala Kancelária prezidenta republiky od Ideovej rady pre úpravy Pražského hradu, pomôže aj Váš osobný vplyv vytvoriť v rámci kraja dobré podmienky pre jej splnenie. Za Vašu aktívnu pomoc Vám vysloviujem vďaku.

So súdružským pozdravom
Ladislav Novák, v. r.

Akonáhle sme dostali tento list do rúk, ísteže nás veľmi prekvapil a aj podráždil až celkom pri srdci. Veď po stáročia si slovenský národ opatruje ako oko v hlave mnohé vzácne kultúrne pamiatky. O mnohé ho pripravilo tisícročie poroby, o mnohé ho pripravili kruté vojny, ktoré sa prehnali nad územím Slovenska, mnohé sa zapatrošili aj nedbanlivosťou funkcionárov. Stáročia a tisícročia prežil tento národ s nimi a nikto dosiaľ nevyslovil takú otvorenú požiadavku vziať ich z pôvodných miest a expozícií a sústrediť ich do jedného miesta. Ak sa takýto Pamätník pripravoval, prečo by v ňom nemohli byť kópie vzácnych kultúrnych pamiatok, ktoré sa dajú teraz vyhotoviť úplne presne a zodpovedajú práve pre študijné všetkým požiadavkám. Prečo sa siahalo po originálach? Tieto otázky nás trápili a preto sme sa obrátili na poverenníka Slovenskej národnej rady pre kultúru a informácie doc. Štefana Brenčiča a položili sme mu pri tejto príležitosti niekoľko otázok.

Otázka: Verejnosť sa dozvedela o liste, ktorý poslal dňa 24. januára 1967 vedúci kancelárie prezidenta Novotného dr. Ladislav Novák všetkým predsedom KNV. Dostal sa aj vám, súdruh poverenník, tento list do rúk?

Doc. BRENČIČ: Áno, takýto list vedúci Kancelárie býv. prezidenta Novotného dr. Ladislav Novák z rozhodnutia Ideovej komisie pre úpravu Pražského hradu poslal všetkým predsedom KNV. Poverenníctvo SNR pre školstvo a kultúru takýto list nedostalo. Oddelenie pamiatok, múzeí a ochrany prírody upozornilo naň dr. Lúčana, ktorý sa postavil negatívne k akcii prezidentskej kancelárie a súčasne informoval o veci príslušné orgány ÚV KSS.

Otázka: Veľmi ďakujeme v mene slovenskej verejnosti súdruhovi poverenníkovi Lúčanovi aj vám, súdruh poverenník, že ste sa postavili proti tomuto listu. No ste presvedčený, súdruh poverenník, že predsedovia KNV na Slovensku neuposlúchli na tento list?

Doc. BRENČIČ: Osobne po prevzatí tejto činnosti sa tiež staviam negatívne k tejto akcii. Pokiaľ som informovaný, po spomínanom liste sa viac ráz už prezidentská kancelária neobrátila v tejto veci na KNV. Je mi známe, že predsedovia krajských národných výborov neuposlúchli na túto výzvu.

Otázka: Ďakujeme aj súdruhom predsedom za nevyplnenie tohto rozkazu. Dozvedeli sme sa však že mnohí slovenskí výtvarníci, ktorí sa vtedy otvorene postavili proti tomuto listu, mali potom veľké nepríjemnosti. Podaktorých dokonca vyšetrovali príslušníci bezpečnosti. Počuli ste to, súdruh poverenník?

Doc. BRENČIČ: Proti listu protestoval Zväz slovenských výtvarných umelcov v júni 1967 i neskoršie. Nemám však vedomosti o tom, že by boli výtvarníci vyšetrovaní za protest proti tomuto listu, mali potom veľké nepríjemnosti. Podaktorých dokonca vyšetrovali príslušníci bezpečnosti. Počuli ste to, súdruh poverenník?

Otázka: Domnievate sa, súdruh poverenník, že už mnohé vzácne kultúrne pamiatky na Slovensku nie sú v originálí? Istý čas sa vravelo, že sa prepožičali vzácne a veľmi najstaršie gotické sochy 13. a 15. storočia z kostola Sv. Egyda v Bardejove a už sa vraj originálie nevrátili?

Doc. BRENČIČ: Áno, je pravda, že v minulosti sa viaceré pamiatky a to rôznym spôsobom dostali mimo Slovensko. Pokiaľ ide o Bardejov, boli pre našu výstavu EXPO 58 v Bruseli zapožičané dva exponáty z kostola Sv. Egyda. Tieto sa vrátili. Rovnako plastika majstra Pavla z Levoče „Ukrižovaný", ktorú zapožičalo na výstavu do Levoče Šarišské múzeum, sa do Bardejova vrátila.

Otázka: Kedy sa prinávrátia Slovensku dosiaľ odnesené originály? Sú predsa majetkom iba slovenského národa a patria výlučne jemu do jeho národných zbierok.

Doc. BRENČIČ: Máte iste namysli pamiatky, ktoré sa nachádzajú mimo republiky, konkrétne na území Maďarskej ľudovej republiky. Ide o veľmi komplikovaný problém, ktorý riešime iba postupne, s najväčšou trpezlivosťou. Prvé, i keď skromné výsledky, sa už aj dosiahli.

Apel na nás všetkých

Otázka: Myslíme si, že čas trvalého vypožičiavania originálov a rahovania národných zbierok je už za nami. No aj tak sa nám vidí, že by v súvislosti s týmto listom malo vzniknúť oveľa viacej apelov na najširšiu verejnosť pre záchranu a uchovanie kultúrnych pamiatok vo všetkých kútoch Slovenska a nemali by sa viac nikomu prepožičiavať v origináli. Myslíme si ďalej, že pre ochranu kultúrnych pamiatok mali by viacej dbať národné výbory, špeciálne komisie, zostavené zo schopných a vzdelaných ľudí, učiteľov a kňazov, ktorí majú k výtvarnému umeniu cit a vedia o význame a cennosti jednotlivých pamiatok upozorniť aj prostých občanov, ktorí často nemajú ešte dostatočne vyvinutý cit pre ich ochranu a trvalú opateru.

Obraciame sa napokon na vás, vážený súdruh poverenik, s otázkou, čo chystá pre toto Poverenníctvo kultúry a informácií?

Doc. BRENČIČ: S týmto možno súhlasiť. V uplynulých rokoch vyšli príslušné normy, ako postupovať pri zapožičiavaní predmetov muzeálnej a pamiatkovej hodnoty. Pociťujeme však už v súčasnom období medzery v zákone o pamiatkovej starostlivosti a chceme ho novelizovať. Sme tiež za to, aby sa pamiatky v origináli nepožičiavali. Dnešná technika vytvorí kópie na nerozoznanie. A tieto kópie ochotne poskytneme aj pôvodne plánovanému (neviem, ako to bude teraz) Pamätníku čs. ľudu na Pražskom hrade. Také bolo rozhodnutie a stanovisko i našich historikov. Originály majú zostať na pôvodných miestach.

Otázky kládol:
A. LOBOTKA

LUD – 2. apríla 1968 – str. 1 a 2

Na slovíčko...

Prezliekanie kabátov ○ Dôvera je vždy na vrchole ○ Aby slová neostali len slovami

Bývalo a malo by sa opäť stať zvykom v politike i vo verejnom živote, že v prípade, ak zlyhala určitá politika, spolu s ňou odchádzajú zo scény dobrovoľne aj jej predstaviteľia. Je to celkom normálne a bežne sa to nazýva demisia.

Dôvody zvyčajne netreba na takúto demisiu príliš vysvetľovať, pretože takíto politici už nemajú dôveru ľudu. U nás zatiaľ považujeme takýto postup za ostrý a tvrdý, hoci to najhlavnejšie, čo v obrodnom procese po januárovom zasadnutí ÚV KSČ treba urobiť, je získať znovu dôveru ľudu. Podarilo sa nám prekonať všeobecnú pasivitu a ľahostajnosť, no ak sa nám zo súčasného diania nepodarí vypestovať ovocia, potom všetky i čo ako krásne a úprimné slová ostanú iba slovami.

Ide teda o dôveru a je isté, že ju neziskame späť s ľuďmi, ktorí po dlhé roky hovorili A a dnes bez začervenania hovoria pokojne B. Ak si niekto myslí, že ľudia pôjdu za takýmito vedúcimi, tak sa veľmi mýli. Veľmi dobre totiž vidíme, ako sa k novému prúdu hlási kdekto — aj taký, ktorí ešte nedávno obhajovali celkom protichodné názory. V nejednom podniku, v nejednej organizácii berú ľudia s rezervou mnohé dnešné myšlienky len preto, že ich hlásajú práve takí, ktorí sa v minulosti zdiskreditovali a ktorých minulé činy sú v diametrálnom rozpore s ich dnešnými názormi.

Je pravda, že niekedy je ťažké rozlíšiť, kto čo hovorí z presvedčenia a kto sa len tak tvári. Vždy bola a bude určitá časť ľudí, ktorí dokážu rýchle zbadať, čo sa „nosí", len aby si uchránili plné korytá a preplávali úskaliami života bez väčších nárazov. Práve takíto ľudia sa vždy prihlásia tam, kde sa obrátilo kormidlo.

Jednoduchých ľudí tlačí dnes aj táto myšlienka: prečo je odrazu toľkým jasné, že sa robili chyby v ekonomike, v riadení, v kultúre? Prečo sa o týchto chybách nehovorilo už dávno? Vari niekto si nechcel páliť prsty? Nie je to celkom tak. Boli aj v minulosti ľudia, ktorí sa nebáli páliť si prsty, ktorí vystupovali otvorene aj na najvyšších fórach. Jedným z takých je napr. profesor Ota Šik. Otvorené vystúpenia takýchto „poúpäťovcov" si určite vyžadovali veľkú dávku odvahy, pretože otvorené slová neboli málo rôznymi diktátormi a diktátorikom. Ti isti sa dnes tvária mierumilovne a „demokraticky".

Poznáme bedárskych pracovníkov v úradoch, podnikoch i spoločenských organizáciách, ktorí svojimi schopnosťami už dávno nestačia na náročné úlohy, ba navyše ani ich charakterové vlastnosti nie sú adekvátne postaveniu, ktoré zastávajú. Práve takíto vedúci sa stali tými najtvrdšími diktátormi a upevňovali si svoju pozíciu vo funkcii všetkými možnými spôsobmi. Dnes sa mnohí títo ľudia ukazujú ako bojovníci za nové, progresívne a radi by teraz plávali priam v čele prúdu.

Vieme všetci dobre, o ktorých ľuďoch tu ide. Sú to nielen takí, ktorí už sami cítia, že nepatria do vedúcej funkcie, no zatiaľ sa to hanbia otvorene priznať, no predovšetkým ti, ktorí si to priznať nechcú a nikdy nepriznajú. Patria sem aj ti zdanlivo neškodní, no neschopní, ktorých sme prekladali z miesta na miesto a nenašiel sa nikto, aby im povedal do očí, že na svoju funkciu nestačia. Jedným to nechceme povedať, pretože sa ešte bojíme, iných je nám ľúto.

Som presvedčená, že budúcnosť ich automaticky vylúči z vedenia a rozhodovania. Stojí však za uváženie, či už dnes, keď krvopotne hľadáme najlepšie podmienky pre rozvoj našej spoločnosti, nie sú priveľkou príťažou.

FLÓRA UČNÍKOVÁ

PRAVDA – 3. apríla 1968 – str. 7

SBOR NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI HODNOTÍ SVOJU ČINNOSŤ

Nedôstojné pravda

Vývoj vnútropolitických udalostí najmä od decembrového a januárového plénu ÚV KSČ podstatne ovplyvnil život v zložkách SNB Západoslovenského kraja. Komunisti v bezpečnosti vyjadrili jednomyseľný súhlas so závermi týchto plén. Vo vedení KS SNB prerokúvame otázky, súvisiace so súčasným vnútropolitickým vývojom a vyplývajúce pre bezpečnostné úseky našej správy. Z oprávnenej kritiky našej práce vyvodíme potrebné závery.

Uvedomujeme si, že zásadné zmeny v činnosti našej strany, zvýraznenie funkcie ústavných orgánov v procese demokratizácie si vyžadujú analýzu doterajšej práce bezpečnosti. Preto aktívne a zodpovedne hodnotíme zameranie, formy a metódy svojej práce, vyvodzujeme závery pre praktickú činnosť. Aj v rámci kraja treba zbaviť zložky SNB činnosti, ktorá im neprislúcha a súčasne zabezpečiť kontrolu ich činnosti ústavnými orgánmi a verejnosťou.

Chceme dôsledne odstrániť všetko, čo vo verejnosti pomáha udržiavať nepriaznivý pohľad na bezpečnostný aparát.

V záujme objektívneho zhodnotenia čias, keď sa porušovala socialistická zákonnosť, príslušníci bezpečnosti žiadajú, aby sa skúmalo, čo ju umožňovalo porušovať. O výsledku by bolo treba verejnosť informovať.

Kritika práce bezpečnosti povedie k odstráneniu chýb a nedostatkov, nemala by však vyvolať negatívny prístup k príslušníkom SNB, ktorí oddane a obetavo, často s nasadením vlastných životov a bez ohľadu na osobné záujmy plnia úlohy.

Mrzí nás, že zatiaľ opak je pravdou, že práve pre nezákonnosti, chyby a nedostatky, ktorých sa dopustili jednotlivci alebo skupiny príslušníkov, sa paušálne odsudzuje celá bezpečnosť, teda i väčšina čestných a svedomitých príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti, členov našej strany, stovky odbojárov v radoch príslušníkov bezpečnosti a ďalších, ktorí nemajú nič spoločné ani s porušovaním socialistickej zákonnosti, ani so strahovskými udalosťami, ani s trestnou činnosťou a útekom Šejnu. V našich zložkách je veľa príslušníkov, ktorí v časoch hrubého porušovania zákonov, nevykonávali službu v SNB. O strahovských udalostiach sme sa dozvedeli z rozhlasu. Veď príslušníci SNB v našom kraji neprišli nikdy do konfliktu s našimi vysokoškolákmi. Naopak, nás tešia vzťahy, ktoré voči bezpečnosti prejavili heslami prevolávanými pred našou budovou „Nech žije SNB". Veríme, že to myslia úprimne, tak úprimne, ako to myslíme my s nimi.

Šejna ušiel za hranice cez náš kraj, cez Rusovce. Na KS SNB prišla z centrály MV Praha požiadavka na celoštátne pátranie po Šejnovi v noci z 27. na 28. februára. A vieme, že v tom čase bol už v USA. Dovtedy som ani ja, ani nikto z príslušníkov KS SNB o Šejnovi nič nevedel.

Nepovažujem za správne, ba naopak za urážku príslušníkov bezpečnosti, ak pri zákroku na hokejovom zápase Slovan—Brno, kde príslušníci zákrokovali proti výtržníkom (hádzali rôzne predmety na ľad), časť publika skanduje urážlivé heslá... Aj niektoré články v domácej tlači a televízne prenosy, v ktorých sa hodnotí práca bezpečnosti nediferencovane, našich príslušníkov znechucujú. Podobne nás hodnotia niektorí zodpovední činitelia — bez slovka uznania.

Chcem zaujať stanovisko aj k tomu, ako sa zachovala bezpečnosť v našom kraji počas decembrových a januárových plén ÚV KSČ. Boli a ešte sa rozširujú správy, že bezpečnostné zložky mali robiť mimoriadne opatrenia a že boli pripravené zasiahnuť proti tým, ktorí sa úsilovali zásadne riešiť chyby v činnosti našej strany.

Aj na mestskej konferencii KSS v Bratislave padla otázka, či bezpečnosť mala, alebo nemala zatýkať nejakých funkcionárov strany. Ak vraj nedostaná odpoveď, budú to považovať za pravdivé. Neviem, prečo nedostali odpoveď na túto faktickú poznámku, ktorú príslušníci bezpečnosti prijmami na konferencii odovzdali predsedníctvu? V nej vyhlásili tieto správy za nepravdivé. Od nikoho sme podobný rozkaz nedostali, ani z vlastnej právomoci som taký rozkaz nikomu nedal. Proti žiadnemu funkcionárovi, radovému členovi strany, ani žiadnemu čestnému občanovi také akcie ani nič podobné sme nerobili. Príslušníci zložiek SNB v kraji vždy bránili a budú brániť záujmy strany a spoločnosti. Veríme, že sa zistia osoby, ktoré porušovali zákony, že ich budú brať na zodpovednosť a izolovať od čestných a obetavých príslušníkov.

Uvedomujeme si, že postoj a vzťah k nám bude závisieť od našej práce, konania, vystupovania a od toho, ako budeme v záujme nášho ľudu plniť svojo povinnosti.

PLK. JUDr. FERDINAND MLÍKVY,
náčelník Krajskej správy SNB,
Bratislava.